

บทที่ 2

ความหมาย ความเป็นมา และการดำเนินการ ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับคนพิการ และการจ้างงานคนพิการ

2.1 แนวคิดทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ

2.1.1 ความหมายของคนพิการ

คำว่า “คนพิการ” นี้ เป็นคำที่สามารถกำหนดคำนิยามได้หลายประการ โดยมีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องคือ เป็นการกำหนดคำนิยามขึ้นเพื่อนำไปใช้ในวัตถุประสงค์อย่างไร ทั้งนี้จึงไม่มีการกำหนดคำนิยามไว้อย่างตายตัว แต่อย่างไรก็ตามเพื่อความสะดวกในการทำงาน ทางองค์กรและหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการต่างก็มีการให้นิยามความหมายของคำว่า “คนพิการ” เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการทำงาน ดังตัวอย่างเช่น

นักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย สมอง และจิตใจ อันเป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างคนปกติ ได้แก่ คนตาบอด หูหนวก คนพิการด้านร่างกายและสุขภาพ และคนปัญญาอ่อน เป็นต้น

นักวิชาการทางการแพทย์ ได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องหรือสูญเสียสมรรถภาพด้านร่างกายและจิตใจทำให้ไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวัน การเรียนรู้ การประกอบอาชีพ และมีความสัมพันธ์ทางสังคมได้เหมือนอย่างคนปกติ

องค์กรแรงงานระหว่างประเทศได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งเสื่อมสมรรถภาพและโอกาสที่จะทำงานประกอบอาชีพ อันเป็นผลเนื่องมาจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ

องค์กรสหประชาชาติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่มีความบกพร่องในความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม จนทำให้ไม่แน่ใจว่าจะสามารถดำรงชีวิตได้เช่นคนปกติทั่วไป ไม่ว่าจะเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดได้ด้วยตนเอง

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ “คนพิการ” หมายถึง คนที่มีความผิดปกติ หรือความบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญาหรือทางจิตใจตามประเภทหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ระบุว่า “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งเสื่อมสมรรถภาพและโอกาสที่จะทำงานประกอบอาชีพ อันเป็นผลเนื่องมาจากความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546) ได้กำหนดคำนิยาม “คนพิการ” คือ บุคคลซึ่งความสามารถถูกจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาหรือการเรียนรู้ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

2.1.2 ความหมายของความพิการ¹

1) ความบกพร่องหรือชำรุด (Impairment) หมายถึง การสูญเสีย หรือมีความผิดปกติในโครงสร้างด้านหน้าที่ของร่างกาย จิตใจ หรือสรีระวิทยา จะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร หมายรวมถึงความพิการของอวัยวะ ความสูญเสียหรือขาดหายของอวัยวะ ตลอดจนกลไกของร่างกาย (Body Mechanism) และระบบการทำงานของจิตใจ (Mental Function System)

2) ไร้ความสามารถหรือไร้สมรรถภาพ (Disability) เป็นผลที่เกิดจากการชำรุด ทำให้เกิดข้อจำกัดหรือสูญเสียสมรรถภาพที่จะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่ตั้งถือว่าเป็นปกติวิสัยของมนุษย์ทั่วไปที่ควรทำได้

3) ความเสียเปรียบหรือความบกพร่อง (Handicap) หมายถึง ความเสียเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้ไม่อาจดำเนินชีวิต หรือแสดงบทบาทได้เหมาะสมสอดคล้องตามวัย เพศ สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้การดำเนินชีวิตยากลำบากกว่าคนทั่วไป

สรุปความหมายของคนพิการ ผู้เขียนหมายถึง ผู้ที่มีความบกพร่องหรือผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา การเรียนรู้ และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เหมือนคนปกติ

¹ ขนิษฐา เทวินทรภักดี. (2540). แนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : คู่มือพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ. หน้า 6-7.

4) คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่

คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางจิตใจ หรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์ ความคิด จนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเองหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น

5) คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ได้แก่

คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางสติปัญญาหรือสมองจนไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาปกติได้

2.1.4 สาเหตุของความพิการ

จากการศึกษาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก (WHO Expert Committee) ได้จำแนกสาเหตุและลักษณะของความพิการในทางการแพทย์ได้ ดังนี้³

1. ความพิการแต่กำเนิด มีสาเหตุมาจากกรรมพันธุ์ เช่น ปัญญาอ่อน ประสาทหูพิการ ตาบอด สมองเจริญช้า ฯลฯ

สาเหตุที่ไม่ใช่กรรมพันธุ์ เช่น กินยาผิด และความผิดปกติการติดเชื้ระหว่าง การตั้งครรภ์ และระหว่างคลอด ทำให้เกิดมีความผิดปกติ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม สติปัญญา สมองพิการ ฯลฯ

2. โรคติดต่อ ทำให้เกิดความพิการได้หลายทาง เช่น โรคไขสันหลังอักเสบ (Poliomyelites) ทำให้กล้ามเนื้อแขนขาลีบ ฯลฯ

3. โรคที่ไม่ติดต่อ อาทิ โรคที่เกิดจากระบบการเคลื่อนไหว เช่น ปวดหลัง ปวดข้อ ฯลฯ

4. โรคจิตประเภทต่างๆ เช่น ซึมเศร้า ย้ำคิดย้ำทำ ฯลฯ

5. โรคพิษสุราเรื้อรัง และการติดยาเสพติดต่าง ๆ

6. เกิดจากมลภาวะสิ่งแวดล้อมและอุบัติเหตุต่าง ๆ ทั้งจากการสัญจรทางน้ำและทางบก และอากาศ อุบัติเหตุจากการทำงาน การต่อสู้จากภัยสงคราม ฯลฯ

7. ภาวะทุพโภชนาการ การขาดสารอาหารทั้งระหว่างการตั้งครรภ์ และการเลี้ยงดู ทำให้เกิดความพิการได้ทั้งทางสติปัญญาและทางร่างกาย

8. สาเหตุอื่น ๆ เช่น การได้รับพิษ สารปรอท สารตะกั่ว การได้ยินเสียงดัง การรักษาพยาบาลที่ไม่ถูกต้อง ฯลฯ

จากสาเหตุที่ทำให้เกิดความพิการประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าสาเหตุของความพิการหลายประเภทสามารถป้องกันได้ เพราะฉะนั้นจึงควรยึดถือหลักการป้องกันควบคู่กับการแก้ไขและการฟื้นฟูสมรรถภาพในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความพิการ

³ ขนิษฐาเทวินทรภักดี. หน้าเดิม.

2.1.5 ความต้องการของคนพิการ⁴

มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาบนโลกที่สวยงามใบนี้ แต่ละคนจะมีธรรมชาติของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านั้นขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของครอบครัว สิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม ทุกคนมีความต้องการที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคม และตอบสนองความต้องการได้อย่างมีความสุข ไม่เว้น คนพิการที่มีความต้องการที่เหมือนกับคนปกติทั่วไป แต่สำหรับคนพิการแล้วความต้องการขั้นพื้นฐานตามสิทธิที่ได้รับ เช่น การศึกษาภาคบังคับ คนพิการบางคนยังไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้นปัญหาของคนพิการมีมากมายที่สำคัญอย่างยิ่งคือการดำเนินชีวิต เมื่อมีคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในครอบครัวจะทำอย่างไร จะบำบัดรักษาได้ที่ไหน ถ้าต้องการให้ลูกที่พิการเข้าเรียนหนังสือมีการศึกษาจะต้องทำอย่างไร เมื่อมีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแล้วอยากจะมีงานทำ สามารถหารายได้ได้อย่างไร และทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมได้อย่างไร ดังนั้นปัญหาความต้องการของคนพิการจึงจำแนกได้ดังนี้

1. ความต้องการด้านการแพทย์สาธารณสุข

ถึงแม้ว่าปัญหาด้านการแพทย์สำหรับคนพิการเป็นความจำเป็นอันดับหนึ่งหรืออันดับแรกในการแก้ไขหรือปรับสภาพความพิการและการฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการก็ตาม และถึงแม้ว่าในปัจจุบันทุกสถาบันโรงพยาบาลต่าง ๆ ต่างได้ขยายขอบเขตการให้บริการในด้านเวชศาสตร์ฟื้นฟูอย่างกว้างขวาง แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้วก็ยังคงประสบปัญหาด้านนี้อยู่ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1.1 บริการทางการแพทย์สำหรับคนพิการในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่เพียงพอ การกระจายบริการยังไม่ทั่วถึงทุกชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่ห่างไกลและยังขาดการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านจิตใจและการให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพได้ทั่วถึง

1.2 ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคยังขาดความรู้เกี่ยวกับการป้องกันความพิการ และขาดการเรียนรู้ให้สามารถแก้ไขบำบัดปรับสภาพความพิการได้ จึงไม่สนใจที่จะนำคนพิการไปรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

1.3 บุคลากรที่ชำนาญเฉพาะด้านความพิการมีจำนวนน้อยและกระจายไม่ทั่วถึง

1.4 การประสานงานและระบบการส่งต่อของหน่วยงานทางการแพทย์และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพ

⁴ สิรินาถ บุญเกียรติ. (2535). การเตรียมการของสถานประกอบการในการจ้างงานคนพิการ : ศึกษาเฉพาะสถานประกอบการที่เข้าร่วมการสัมมนา เรื่อง พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534. หน้า 20.

2. ความต้องการด้านการศึกษา

ประมาณ 1 ใน 3 ของบุคคลพิการทั้งหมดได้รับการศึกษาและจำนวนผู้ที่ไม่ได้เรียนเลย มีค่อนข้างสูง ผู้ที่ได้รับการศึกษาถึงขั้นมัธยมศึกษาามีเพียงจำนวนน้อยมาก ส่วนผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษายังมีจำนวนน้อยมากเช่นกัน

สภาพปัจจุบัน การศึกษาพิเศษที่ประเทศไทยจัดให้แก่เด็กพิการโดยรัฐเป็นผู้จัดเอง และร่วมกับมูลนิธิด้วยนั้น ได้จัดให้แก่เด็กพิการประเภทสติปัญญา การได้ยิน และการสื่อความหมาย สายตาพิการ พิการแขน ขา ลำตัว และผู้ป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล จำนวนที่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 7 ของเด็กพิการในวัยเรียน ทั้งนี้ เพราะขาดแคลนสถานที่เรียน เด็กพิการเดินทางไปเรียนไม่ได้ ขาดกำลังเงินงบประมาณที่จะจัดและขยายการศึกษาแก่เด็กพิการให้กว้างขวาง ขาดครูหรือนุศลากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับคนพิการโดยตรง ขาดตำรา และแหล่งที่จะให้ความรู้และผู้ที่เกี่ยวข้องกันคว่าหาความรู้ ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับคนพิการประเภทต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์หนังสือเรียนและวัสดุฝึกที่ใช้เป็นสื่อการเรียนของเด็กพิการ ขาดศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นๆ ได้แก่ บิคามารดา และผู้ปกครองของเด็กพิการไม่เข้าใจหรือขาดความรู้เกี่ยวกับความพิการ สิทธิและประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา ตลอดจนไม่ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะส่งเสริมให้เด็กพิการได้รับการศึกษา และข้อสำคัญคือ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา 2523 ได้รับการยกเว้นว่า ถ้าเป็นเด็กพิการแล้วจะได้รับการยกเว้นการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีสาเหตุจากขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดความร่วมมือประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เอกชน มูลนิธิและสื่อมวลชน ซึ่งสรุปเป็นหัวข้อหลักๆ ได้ดังนี้

2.1 บุคคลพิการขาดการศึกษาในระดับก่อนวัยเรียนและขาดการฝึกช่วยตัวเองในชีวิตประจำวัน

2.2 เด็กพิการได้รับการศึกษาภาคบังคับไม่ทั่วถึง สืบเนื่องจากข้อยกเว้นของพระราชบัญญัติประถมศึกษา ที่ให้การยกเว้นเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

2.3 ขาดบุคลากรและครูที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาของคนพิการ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนสำหรับคนพิการแต่ละประเภท

2.4 หลักสูตรการศึกษาไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนพิการ

2.5 สถานที่เรียนไม่เอื้ออำนวยสำหรับคนพิการ เช่น ไม่มีทางลาดสำหรับเก้าอี้ล้อเลื่อน ราวจับสำหรับผู้พิการหรือคนตาบอด เครื่องหมายพิเศษสำหรับคนตาบอด หรือล่ามภาษามือสำหรับคนหูหนวก เป็นต้น

2.6 เด็กพิการและคนพิการขาดสติบัตร ทะเบียนบ้าน และบัตรประชาชน

3. ความต้องการด้านสังคม

คนพิการไม่ได้รับความสะดวกในการคมนาคม อาทิ ขาดความสะดวกในการขึ้นลงรถประจำทาง ไม่มีทางลาด (RAMP) ไม่มีที่จอดรถเฉพาะคนพิการ ตลอดจนขาดบริการสาธารณะต่างๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ห้องน้ำสำหรับคนพิการ สโมสร ศูนย์กีฬาและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีปัญหาเรื่องอุบัติเหตุซึ่งเกิดจากผู้ขับขี่รถใช้ถนน ขาดความระมัดระวัง ไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของคนพิการ เช่น สัญญาณการข้ามถนนที่ปลอดภัย การเปิดท่อน้ำทิ้งไว้โดยไม่มีฝาครอบตามทางเดิน ฯลฯ ทำให้คนพิการประสบความยากลำบากในการใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมด้วยการพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนี้ ยังเป็นที่ปรากฏโดยทั่วไป บุคคลในสังคม ทั้งที่เป็นประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ยังมีเจตคติที่ไม่ถูกต้องต่อคนพิการ เช่น ให้ความสงสารจนขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง การให้ความช่วยเหลือที่ไม่ถูกแนวทาง เช่น การให้ทาน ทั่วๆ ที่บุคคลเหล่านั้น มีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเองได้ด้วยความช่วยเหลือที่ถูกต้องจากสังคมมากกว่าความสงสาร ด้วยการให้เปล่า ซึ่งอาจสรุปปัญหาต่างๆ ได้ดังนี้

3.1 คนพิการส่วนใหญ่ขาดการรับรู้ในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายต่างๆ ยังไม่เข้าใจในสิทธิของคนพิการ ทำให้คนพิการไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย เช่น ไม่มีบัตรประชาชนทำให้ขาดสิทธิ และขาดโอกาสต่างๆ เช่น การเข้าเรียน การเข้าทำงาน การทำนิติกรรมต่างๆ ฯลฯ

3.2 คนพิการมีปัญหาในการใช้บริการสาธารณะ เช่น ในการคมนาคมไม่มีเครื่องหมายพิเศษในที่สาธารณะ ไม่มีเครื่องหมายสัญญาณข้ามถนนสำหรับคนพิการตาบอดประเภทต่างๆ ไม่มีทางลาด ลานจอดรถและบริการสาธารณะต่างๆ ฯลฯ

3.3 สังคมยังมีเจตคติต่อบุคคลพิการไม่ถูกต้องทำให้คนพิการมีปัญหาในการใช้ชีวิตในสังคม เช่น คนหูหนวกมีปัญหาในการติดต่อสื่อสาร ขาดล่ามภาษามือ ครอบครัวของคนพิการ ปกป้องไม่ให้บุคคลพิการออกสู่สังคม คนทั่วไปไม่ยอมรับและไม่เปิดโอกาสให้บุคคลพิการได้รับโอกาสในการแสดงความสามารถ เป็นต้น

3.4 คนพิการจำนวนมากไม่มีบัตรประชาชน และทะเบียนบ้าน เนื่องจากมีข้อยกเว้นตามกฎหมาย ระเบียบของทะเบียนราษฎร ให้การยกเว้นการขอมีบัตรประชาชนแก่ผู้มี

ร่างกายพิการเดินไม่ได้ หรือเป็นใบ้ หรือตาบอดทั้งสองข้าง หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบทำให้เจ้าหน้าที่ ปฏิเสธการบำบัดประชาชนให้คนพิการ

4. ความต้องการทางด้านอาชีพ

คนพิการส่วนใหญ่ยังไม่มีอาชีพและมีงานทำที่เป็นหลักและมั่นคง ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้กฎกระทรวงเรื่องการจัดจ้างงาน โดยกำหนดให้สถานประกอบการที่มีคนทำงานตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป ต้องจ้างงานคนพิการที่มีความสามารถทำงานตามตำแหน่งต่างๆ ได้ 1 คนในทุกๆ 200 คนตามอัตราส่วน ถ้ายังไม่พร้อมที่จะรับคนพิการเข้าทำงานในปีนั้น จะต้องส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเพื่อให้นักพิการที่ประสงค์จะประกอบอาชีพอิสระ สามารถกู้เงินได้จากกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ในครั้งละไม่เกิน 20,000.00 บาท โดยไม่เสียดอกเบี้ยและสามารถผ่อนใช้ได้ภายใน 5 ปี ก็ตามแต่คนพิการส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาที่จะเข้าสู่การจัดจ้างงานในสถานประกอบการได้ตามอัตราส่วนดังกล่าว หรือยังมีการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพอิสระไม่มากเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับอัตราส่วนของคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งอาจสรุปปัญหาได้ดังนี้

4.1 สังคมส่วนใหญ่ยังมีเจตคติทางลบต่อการจ้างงานคนพิการ มีความสับสนหรือไม่แน่ใจในความสามารถของคนพิการ

4.2 คนพิการส่วนใหญ่ถูกละเลยด้านการศึกษามาเป็นเวลานานทำให้เป็นอุปสรรคปัญหาต่อการจ้างงานในสถานประกอบการ เนื่องจากตำแหน่งทุกตำแหน่งจะต้องระบุคุณวุฒิสายสามัญตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงมัธยมและอุดมศึกษา ซึ่งคนพิการส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาตามระดับต่าง ๆ จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่การจ้างงานทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่มีความสามารถในด้านฝีมือ

4.3 สถาบันการฝึกอาชีพให้กับคนพิการยังขาดความพร้อมด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยและสอดคล้องกับตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมใหม่ โดยเฉพาะครูฝึกวิชาชีพในสาขาต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพและจำนวนที่พอเพียง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติงานตามกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ อาทิ

4.3.1 แพทย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู (Physician) หมายถึงแพทย์ที่ทำการประเมินสมรรถภาพทางกายพร้อมทั้งการรับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ให้พร้อมก่อนเข้ารับการศึกษาฝึกอาชีพ และหลังจากการฝึกอาชีพก่อนที่จะเข้าทำงานในสถานประกอบการ หรือกลับไปประกอบอาชีพด้วยตนเอง

4.3.2 นักกายภาพบำบัด บำบัดร่างกายตามคำสั่งของแพทย์เวชศาสตร์ฟื้นฟูเพื่อปรับสภาพร่างกายและการใช้อุปกรณ์และเครื่องช่วยความพิการทั้งก่อนเข้ารับการศึกษาและหลังจากจบจากการฝึกก่อนเข้าทำงานและการใช้ชีวิตในสังคม

4.3.3 นักแนะแนวอาชีพ (Vocational Guidance Officer) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลรายละเอียด วิธีการฝึกอาชีพการสร้างความเข้าใจและการให้คำปรึกษาแนะแนว โดยวิธีการต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกอาชีพที่จะฝึก ที่เหมาะสมกับสภาพความพิการตลอดจนการตัดสินใจที่จะเข้าไปสู่การทำงานหรือการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้งการรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของงานอาชีพ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขด้วยความเข้มแข็ง อดทน รู้จักการแก้ไขปัญหาเพื่อการสร้างงานให้มีประสิทธิภาพทั้งการทำงานในสถานประกอบการและการประกอบอาชีพอิสระ

4.3.4 นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือดูแลในด้านในด้าน สวัสดิการ การแก้ไขปัญหาด้านส่วนตัว ครอบครัว และสังคมโดยทำงานและประสานการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพต่างๆ รวมทั้งการส่งต่อ (Refer Case) เพื่อให้คนพิการได้รับสวัสดิการ ด้วยการประสานงานยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดแทรกซ้อนขึ้นทั้งก่อนฝึก ระหว่างฝึกและก่อนไปประกอบอาชีพให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

4.3.5 ครูฝึกอาชีพ (Vocational Training Officer) เป็นผู้ให้ความรู้ ประสบการณ์เสริมสร้างทักษะ สมรรถภาพและความชำนาญ ในวิชาชีพแต่ละสาขาที่ได้รับมอบหมายให้ทำการสอนโดยประสานงานและร่วมมือกับนักวิชาชีพฝ่ายต่างๆ

4.3.6 นักจัดหางานหรือบรรจุนาน (Job Exploration or Job Placement) เป็นผู้จัดหางาน แนะนำแหล่งงานที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและโดยเฉพาะตำแหน่งงานรวมทั้งสภาพความพร้อมด้านครอบครัวและกายภาพแวดล้อมของคนพิการ ตลอดจนทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาในระหว่างทดลองปฏิบัติงาน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ และประสานงานกับหน่วยงาน นักวิชาชีพ นายจ้าง และเพื่อนร่วมงานของคนพิการเพื่อให้การทำงานของคนพิการเป็นไปด้วยความราบรื่นด้วยประสิทธิภาพ

บุคลากรในแต่ละสาขาอาชีพดังกล่าว จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยการประสานงานกันเป็นคณะ โดยใกล้ชิดมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการเก็บบันทึกข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งต่อและการประสานงานที่เป็นประโยชน์ต่อคนพิการ นอกจากนี้วิชาชีพดังกล่าว บางครั้งอาจต้องประสานงานกับครอบครัว รวมทั้งนักวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามความจำเป็นอีกด้วย

4.4 คนพิการที่ประกอบอาชีพอิสระ มีปัญหาในด้านตลาดรับซื้อผลผลิตและขาดผู้แนะแนวอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพความพิการและการผลิตให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน

4.3 ปัญหาด้านกายภาพแวดล้อมของคนพิการที่จะนำคนพิการไปสู่การจ้างงาน เช่น คนพิการแม้ได้รับการจ้างงานแต่สถานประกอบการไม่มีที่พักในโรงงาน ทำให้คนพิการไม่สามารถเดินทางด้วยตนเองไปยังสถานที่ทำงาน สภาพแวดล้อมในที่ทำงานไม่เอื้ออำนวยต่อสภาพคนพิการ คนพิการทางการได้ยิน และการสื่อสารความหมายขาดล่ามภาษามือที่จะสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานและการสื่อสารระหว่างเพื่อนร่วมงาน

จากสภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคมจะได้รับการสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาก็ได้ผลและมีประสิทธิภาพเพียงไรนั้น ต้องขึ้นอยู่กับ การยอมรับในเรื่องสิทธิและการให้โอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความเข้าใจในเรื่องความต้องการที่แท้จริง เช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไป คนพิการโดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการได้รับการตอบสนองด้วยความสงสาร แต่ต้องการโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นข้อสำคัญของการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ต่อการแก้ไขปัญหาของคนพิการ ทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น คนพิการจะต้องมีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดแนวทาง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะคนที่จะเข้าใจปัญหาและความต้องการของคนพิการได้ดีที่สุดนั้นคือ ตัวของคนพิการเอง

2.2 สิทธิมนุษยชนและสิทธิคนพิการ

“คนทุกคนที่เกิดมามีคุณค่า มีศักดิ์ศรี เกียรติภูมิในตัวเอง” จากคำกล่าวประโยคนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาต่างก็มีสิทธิส่วนบุคคล และในสิทธิส่วนบุคคลนี้ถ้าไม่มีใครที่มีอำนาจมากกว่าผู้ครองสิทธินั้น ปัญหาสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ในโลกปัจจุบันเป็นโลกในยุคโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสาร ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และเป็นสังคมแห่งวัตถุนิยม สังคมตะวันตกได้เข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยมากขึ้น “เงิน” เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ โดยเฉพาะสังคมคนร่ำรวย ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสังคมคนร่ำรวยกับสังคมคนจน หรือคนด้อยโอกาส

ลักษณะของสิทธิมนุษยชนที่สำคัญประกอบด้วย⁵

1. สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน (Personal Right) มนุษย์ที่เกิดมาในโลกต่างมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ

⁵ จีราวัลย์ คงถาวร. (2547). ความเป็นไปได้ในการจ้างงานคนพิการของบริษัท มิตรบุปผิ มอเตอร์ส (ประเทศไทย) จำกัด. หน้า 18-21.

2. สิทธิส่วนบุคคล (Personal Right) เป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นจะล่วงละเมิดไม่ได้

3. สิทธิพลเมือง (Civil Right) เป็นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐเป็นสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมาย สิทธิพลเมืองที่สำคัญ คือ สิทธิทางสังคม (Social Right) สิทธิทางสวัสดิการสังคม (Social Welfare Right) และสิทธิทางวัฒนธรรม (Culture Right)

องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญเรื่องสิทธิ โอกาส และความเสมอภาคของคนพิการโดยในปี พ.ศ. 2514 ได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการทางสติปัญญาและการเรียนรู้ พ.ศ. 2518 ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ พ.ศ. 2524 ประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล และประกาศให้ช่วงปี พ.ศ. 2526 - 2535 เป็นทศวรรษของคนพิการพร้อมทั้งกำหนดแผนปฏิบัติการโลก เมื่อสิ้นสุดทศวรรษคนพิการแล้ว คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก องค์การสหประชาชาติต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมและรณรงค์เรื่องสิทธิและโอกาสของคนพิการอย่างต่อเนื่องจึงได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2536 - 2545 เป็นทศวรรษคนพิการของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญเรื่องสิทธิและโอกาสของคนพิการเช่นกันโดยหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกับคนพิการได้ยกย่องพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตั้งแต่ พ.ศ. 2520 และเมื่อปีคนพิการสากล พ.ศ. 2524 ได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งประกาศใช้แผนการสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2534)

ในปี พ.ศ. 2534 ได้มีการตราพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และต่อมาได้ประกาศกฎกระทรวง ระเบียบต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิโอกาส และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกับสมาชิกอื่นในสังคม

เมื่อ พ.ศ. 2536 ผู้นำรัฐบาลไทยได้ร่วมลงนามพร้อมกับผู้นำของประเทศในภูมิภาคนี้ในประกาศการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเสมอภาคของคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เพื่อเป็นคำมั่นสัญญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และขจัดเจตคติที่ไม่ถูกต้องของสังคมที่มีต่อคนพิการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติถึงเรื่องการคุ้มครองเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิของคนพิการ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้

เพื่อเป็นการนำเจตนารมณ์ในเรื่องสิทธิ โอกาส และความเสมอภาคของคนพิการ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติประกาศการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเสมอภาคของคนพิการในภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก แผนงานและกฎระเบียบอื่น ๆ ที่ได้กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ ผู้แทนจากองค์การที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

ทั้งภาครัฐและเอกชน และองค์กรคนพิการ จึงได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย เพื่อถือปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนพิการ

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทยนี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. คนพิการมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิและเสรีภาพแห่งบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. คนพิการมีสิทธิแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
3. คนพิการมีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และแผนงานทุกด้านที่เกี่ยวกับคนพิการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
4. คนพิการมีสิทธิได้รับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาตั้งแต่แรกเกิดและแรกเริ่มที่พบความพิการ
5. คนพิการมีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
6. คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ ทุกรูปแบบของการจัดการศึกษาตามความต้องการของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปทั้งในระบบนอกระบบ และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต
7. คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงานหรือว่าจ้างเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถ
8. คนพิการมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกคุกคามทางเพศ ทำร้ายร่างกาย และจิตใจ
9. คนพิการมีสิทธิอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนของตน
10. คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป
11. คนพิการมีสิทธิได้รับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้รับรู้และเข้าใจคนพิการในทางสร้างสรรค์
12. คนพิการมีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ
13. คนพิการและครอบครัว ชุมชน สังคม มีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารเพื่อทราบถึงสิทธิอันระบุได้ในปฏิญญาฉบับนี้โดยทั่วถึง

14. รัฐต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามพันธะสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ซึ่งได้ลงนาม หรือตกลงร่วมกันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

สิทธิมนุษยชนและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นสิ่งที่คนพิการ ทุกคนควรได้รับสิทธิต่างๆ ทุกคนและควรได้รับความเอาใจใส่จากสังคมทำให้คนพิการได้รับเข้าถึงอย่างแท้จริง เมื่อมีการประกาศใช้สิทธิมนุษยชนแล้ว องค์การสหประชาชาติก็ได้ประกาศสิทธิ คนพิการขึ้น โดยมีมติเห็นชอบให้ยอมรับและประกาศสิทธิของคนพิการ โดยยึดหลักมาตรฐานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากล

คำประกาศขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ มีสาระดังนี้

1) คำว่าคนพิการ (Disabled Person) หมายถึง คนที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ทั้งหมด หรือบางส่วนที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติ หรือการใช้ชีวิตในสังคมอันมีผลจากความบกพร่องทางกายหรือจิตใจ ไม่ว่าจะเป็มาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม

2) คนพิการที่ได้รับประโยชน์จากสิทธิทั้งหมดจากคำกล่าวในประกาศนี้สิทธิเหล่านี้ จะให้กับคนพิการทุกคนโดยปราศจากข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น และปราศจากความแตกต่างหรือ การเลือกที่รักมักที่ชังในเรื่องเชื้อชาติ ผิวพรรณ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ หรือสังคมที่กำเนิดของคนพิการผู้นั้นหรือครอบครัวของเขา

3) คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือในฐานะเป็นมนุษย์ผู้มีเกียรติคนพิการ ไม่ว่าจะมิมูลเหตุมาจากอะไร ลักษณะและความพิการนั้นจะมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมได้รับ สิทธิพื้นฐานในฐานะเป็นพลเมืองทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ที่มีอายุเท่ากัน ซึ่งมีสิทธิที่จะได้ดำเนินชีวิต อย่างคนปกติและสมบูรณ์มากเท่าที่จะเป็นไปได้

4) คนพิการมีสิทธิในฐานะพลเมืองและมีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับคนปกติอื่นๆ ยกเว้นแต่ข้อหน้าที่ 7 ของคำประกาศสิทธิของคนปัญญาอ่อน ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการ หรือ ข้อระงับสิทธิของคนปัญญาอ่อน

5) คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับได้มากเท่าที่จะเป็นไปได้

6) คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดรักษาทั้งทางการแพทย์ ทางจิต และ กายภาพบำบัด รวมถึงการใช้กายอุปกรณ์และเครื่องช่วยความพิการด้วย การฟื้นฟูทางการแพทย์ และทางสังคม การศึกษา ฝึกอาชีพ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและ ให้บริการอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้คนพิการสามารถพัฒนาความสามารถและความชำนาญของเขาให้ถึงที่สุด เพื่อที่จะทำให้เขาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ หรือได้กลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกครั้งหนึ่ง

7) คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ พวกเขามีสิทธิตามความสามารถที่จะได้รับสวัสดิการในการทำงานหรือได้จากอาชีพและเข้ามีส่วนร่วมในสหพันธกรรมกรต่าง ๆ

8) คนพิการสมควรได้รับสิทธิพิจารณาความต้องการพิเศษในการวางแผนทางเศรษฐกิจ และสังคมในระดับต่างๆ

9) คนพิการมีสิทธิที่อยู่อาศัยกับครอบครัวหรือพ่อแม่อุปถัมภ์ และเข้ามีส่วนร่วมในสังคม ร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์ และนันทนาการต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย คนพิการไม่ควรได้รับการปฏิบัติแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ยกเว้นแต่ที่จำเป็นสำหรับสถานะของคนนั้นๆ หรือเพื่อแก้ไขสภาพที่คนๆ นั้นจำเป็นต้องได้รับ ถ้าคนพิการจำเป็นต้องอยู่ในสภาพที่พิเศษ สิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ในที่นั้นควรปลอดภัยเหมาะสมเช่นเดียวกับการดำรงชีวิตของคนทั่วๆ ไป ผู้มีอายุเท่ากับเขาและเธอผู้นั้น

10) คนพิการที่จะถูกปกป้องจากการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากกฎเกณฑ์ข้อบังคับทั้งหมด อันเนื่องมาจากการเลือกที่รักมักที่ชัง การถูกกีดกัน การกระทำทารุณ หรือการถูกเหยียดหยาม

11) คนพิการได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เมื่อความช่วยเหลือนั้นไม่ขัดกับการพิทักษ์ส่วนบุคคลและทรัพย์สิน ถ้ามีการพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมฟ้องร้องเขา การพิจารณาคดีนั้นๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพความพิการร่างกาย และจิตใจประกอบด้วย

12) เรื่องใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ควรปรึกษากับองค์กรต่าง ๆ ถึงสิทธิของคนพิการ

13) คนพิการ ครอบครัว และชุมชน จะได้รับการบอกกล่าวโดยสื่อต่าง ๆ ถึงสิทธิของคนพิการตามประกาศนี้

จากแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าคนพิการก็มีสิทธิในความเป็นมนุษย์ และพลเมืองคนหนึ่งของสังคมเหมือนกับคนปกติ จึงได้มีการประกาศถึงสิทธิกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญของไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้กำหนดสิทธิของคนพิการไว้อย่างชัดเจน แต่ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายที่ชัดเจน หรือการกำหนดสิทธิของคนพิการแล้ว คนพิการส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิพื้นฐานเหล่านั้นได้อย่างทั่วถึง ในสังคมปัจจุบันเมื่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้รับทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายแล้วทุกหน่วยงานก็ได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมสิทธิและโอกาสของคนพิการในการดำรงชีวิตและฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการพึ่งพาตนเอง มีการประกอบอาชีพ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างทั่วถึง

2.3 การพัฒนาศักยภาพคนพิการ

องค์การสหประชาชาติให้แนวคิดการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ไว้ดังนี้⁶

1. คนพิการมีสิทธิมนุษยชนสมบูรณ์เช่นคนทั่วไป จึงควรมีสิทธิได้รับมาตรการแห่งการคุ้มครองและการช่วยเหลือตลอดจนโอกาสในการฟื้นฟูสมรรถภาพ
2. โดยสภาพของความพิการ บุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนทางอารมณ์และจิตใจอันเนื่องมาจากปัญหาของตนเองในด้านต่าง ๆ เขาจึงควรมีสิทธิเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจ และการสร้างสรรค์จากสังคมเป็นพิเศษ
3. ถ้าได้รับโอกาสที่เหมาะสม คนพิการจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ดีขึ้นได้ และจะกลายเป็นผู้มีประโยชน์ต่อประเทศแทนที่จะเป็นภาระของสังคม
4. คนพิการย่อมมีความรับผิดชอบต่อชุมชนในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาติเท่าที่กระทำได้ในภายหลังการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว
5. คนพิการต้องมีชีวิตอยู่อย่างอิสระในชุมชนเช่นคนปกติ แทนที่จะไปอยู่ในที่พิเศษต่างหากที่ถูกแบ่งไว้สำหรับคนพิการ โดยเฉพาะ
6. การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการจะสำเร็จได้โดยบุคคลในวงการต่าง ๆ ในสังคมให้ความร่วมมือและให้โอกาสอย่างจริงจัง

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 เป็นผลให้รัฐบาลได้มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544 เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2544 มีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

1. คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านการแพทย์ การศึกษา การอาชีพและสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมคนทั่วไป
2. คนพิการสามารถดูแลตนเองหรือได้รับความช่วยเหลือจนมีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตและบทบาทในสังคม
3. ส่งเสริมงานวิชาการและเผยแพร่ข่าวสารการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในด้านต่าง ๆ ที่ถูกต้องเหมาะสมแก่คนพิการ
4. สนับสนุนให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน ให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมากขึ้น โดยเป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการและการดำเนินงาน

⁶ ขนิษฐา เทวินทรภักดี. เล่มเดิม. หน้า 15.

ในแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2549 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนพิการ ภายใต้วิสัยทัศน์ “คนพิการมีศักยภาพซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข สร้างสรรค์มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ” ดังนี้⁷

1. ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมความตระหนักรู้ และการสร้างเสริมเจตคติเชิงสร้างสรรค์
2. ยุทธศาสตร์ด้านสิทธิและหน้าที่
3. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาศักยภาพคนพิการ
4. ยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยและการพัฒนา
5. ยุทธศาสตร์ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อม
6. ยุทธศาสตร์ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ
7. ยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วมของคนพิการ ครอบครัว และชุมชน
8. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการแบบบูรณาการ

ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงเฉพาะยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ซึ่งอยู่ในยุทธศาสตร์ข้อที่ 3 มีแนวทางและมาตรการดังนี้⁸

1. ส่งเสริมสุขภาวะของคนพิการ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ
2. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพคนพิการ โดยการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แบบบูรณาการ สหวิชาชีพ และการแพทย์ทางเลือก
3. ขจัดความไม่รู้หนังสือของคนพิการ พร้อมกับการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านกีฬา นันทนาการสำหรับคนพิการ
5. สนับสนุนการฝึกอาชีพ และการประกอบอาชีพของคนพิการทั้งการประกอบอาชีพอิสระ การทำงานในหน่วยงานเอกชน สถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจ

ในการสนับสนุนการฝึกอาชีพ และการประกอบอาชีพของคนพิการในแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้มีมาตรการดังนี้⁹

⁷ คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2545). แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งประเทศไทย พ.ศ.2545-2549. หน้า 18 – 28.

⁸ คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. เล่มเดิม. หน้า 20-21.

⁹ แหล่งเดิม.

1. ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนในการศึกษาระดับพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบให้มีเนื้อหาด้านวิชาชีพ โดยเน้นการปูพื้นฐานด้านอาชีพให้คนพิการมีความเข้าใจและสามารถ ตัดสินใจเลือกอาชีพที่ต้องการได้ด้วยตนเอง
2. พัฒนาค้นการทดสอบ การประเมินความถนัดทางอาชีพ และการเตรียมความพร้อมในการทำงานให้เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภท
3. จัดให้มีการพัฒนาครูผู้สอนวิชาชีพและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการให้บริการด้านอาชีพ ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเสริมสร้างความก้าวหน้าในการทำงานให้แก่ครูผู้สอนวิชาชีพ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการให้บริการด้านอาชีพ
4. จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของคนพิการแต่ละประเภท โดยเน้นทักษะทางอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะการดำรงชีวิตที่เหมาะสม มีการเทียบโอนหน่วยหรือผลการเรียนระหว่างสถาบันการศึกษาทุกระดับ
5. เปิดโอกาสให้คนพิการได้รับการศึกษาด้านอาชีพจากทุกหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการด้านนี้ รวมทั้งบริการจากหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ อย่างกว้างขวางและสนับสนุนให้คนพิการ รับผิดชอบประกอบกิจการทุกประเภทเข้าฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนพิการทางสติปัญญา ทางจิตใจหรือพฤติกรรม
6. จัดระบบบริหารจัดการหางาน โดยให้มีการทดลองสมรรถภาพทางอาชีพ การจัดการงาน การติดตามและประมวลผลอย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกประเภทความพิการ และส่งเสริมโอกาสการมีงานทำของคนพิการ โดยอาศัยความร่วมมือของเครือข่าย

2.4 การสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการ

การสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการส่วนใหญ่มีแนวคิด วิธีปฏิบัติ และจุดมุ่งหมายที่โน้มเอียงไปทางทฤษฎี การจัดสวัสดิการแบบชั่วคราว บรรเทาปัญหา หรือแบบเก็บตก (Residual Model of Social Welfare, or Residualism) ซึ่ง ได้อธิบายทฤษฎีนี้ว่า¹⁰

การจัดสวัสดิการสังคมตามแนวคิดนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าบุคคลในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการ จากแหล่งตอบสนองความต้องการทางสังคมที่สำคัญ 2 แหล่งใหญ่ คือครอบครัวและตลาด แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบนี้ จะปล่อยให้ประชาชนทั่วๆ ไปที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนหรือมีความต้องการทางสังคมต้องช่วยเหลือตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยประชาชน

¹⁰ กิติพงษ์ สุทธิ. (2543). การดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534. หน้า 18-20.

หันเข้าหาแหล่งทรัพยากรของตนด้วยการใช้เงินรายได้หรือการใช้เงินออมที่มีอยู่ ซื้อหาบริการ สังคมต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการและปัญหาของตน หากไม่สามารถซื้อหาบริการได้จะหัน มาพึ่งพาครอบครัวหรือญาติมิตร บุคคลที่ประสบปัญหาอย่างหนักเป็นพิเศษหรือประสบภัยพิบัติ ต่าง ๆ เท่านั้นที่หน่วยงานสวัสดิการสังคมของรัฐบาลจะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือเป็นครั้งคราวไป

แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมแบบชั่วคราว เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ ประชาชนในส่วนของที่เหลือนอกจากประชาชนทั่วไปซึ่งมีอำนาจซื้อหาบริการในตลาดของระบบเศรษฐกิจ เสรี ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่าระบบเศรษฐกิจจะทำหน้าที่ของมันเองโดยกลไกของตลาดเสรีจะปรับตัว เองอย่างอัตโนมัติ รัฐบาลไม่ควรเข้าแทรกแซงตลาด หรือเข้ามาในสัดส่วนที่น้อยที่สุด มองอีก ด้านหนึ่งแนวคิดสวัสดิการสังคมแบบชั่วคราวเป็นการรอให้ปัญหาเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงให้บริการใน ลักษณะตามแก้ไขมากกว่าเป็นการป้องกันปัญหาหรือเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ ประชาชน แนวคิดสวัสดิการสังคมแบบนี้ทำให้เกิดการรับรู้ที่ประชาชนที่ใช้บริการของรัฐบาล เป็นผู้ที่ช่วยตนเองไม่ได้ เป็นภาระของสังคมและไม่สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเติบโตและรายได้ประชาชาติ นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่า การ พัฒนาส่งผลดีกับประชาชนทุกคนในสังคมเสมือนน้ำหยดรินลงสู่เบื้องล่างเรียกว่า Trickle Down Effect ซึ่งในที่สุดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคนจะดีขึ้น ดังนั้นในระหว่างที่เศรษฐกิจกำลัง เติบโต สวัสดิการสังคมแบบชั่วคราว จึงมีคุณค่าเพียงการอุดหนุนรู้อเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดจากการ พัฒนาทางเศรษฐกิจ สวัสดิการสังคมแบบนี้ จึงเป็นการตามแก้ปัญหาในลักษณะของการ สงเคราะห์ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้ามากกว่าการแก้ปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนของประชาชนอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการตำหนิตัดเยียนผู้ประสบปัญหาทางสังคมว่าเป็นผู้ ผิดปกติ มีพฤติกรรม เบี่ยงเบน เป็นคนชั่วช้าเลวทราม เป็นขยะ หรือกากเดนของสังคม วิธีการที่ ใช้แก้ปัญหาสังคม จึงอยู่ในรูปของการลงโทษเอาผิด เอาความ จองจำ กักกัน

จากความเชื่อที่ว่า ผู้เกิดมาพิการหรือเป็นคนพิการภายหลัง เป็นผลมาจากบาปกรรม ที่เคยทำไว้ หรือการถูกสังคีตศีลพิธีลงโทษ เนื่องจากได้กระทำความผิดบางอย่าง คนพิการต้อง ชาติใช้กรรม รับการลงโทษจนกว่าจะสิ้นกรรม หรือได้รับการให้อภัย สภาพปัญหาและความทุกข์ยาก ที่คนพิการประสบอยู่เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเรื่องความบกพร่องของอวัยวะหรือระบบ การทำงานของอวัยวะ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลทั่วไปรู้สึกว่าคุณพิการ คือ บุคคลไร้ ความสามารถ เป็นคนอ่อนแอ รวมทั้งมีลักษณะเป็นคนไข้คนเจ็บป่วย แม้ในรายที่สิ้นสุดการ บำบัดรักษาในทางการแพทย์แล้ว ผลแห่งความเชื่อทั้ง 2 ประการนี้ ทำให้คนเป็นจำนวนมากมอง ว่าชีวิตของคนพิการเป็นชีวิตที่ไม่มีคุณค่าทั้งต่อตัวคนพิการเองและต่อผู้อื่น คนพิการถูกแยกออก จากกิจกรรมด้านการเสริมสร้างความพร้อมเพื่อการดูแลตนเอง รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็น

ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครอบครัวสามารถเลี้ยงดูคนพิการได้จะเลี้ยงแบบให้อยู่ไปวัน ๆ ส่วนครอบครัวที่ไม่พร้อมดูแลคนพิการจะได้รับการเกื้อกูลจากชุมชน องค์กรการกุศลและบรรดาคณะกรทางศาสนา

สำหรับการสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการในระยะแรกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้แก่ผู้ที่ด้อยกว่า โดยมุ่งแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า ขณะเดียวกันเพื่อปลดปล่อยความรู้สึกเวทนาสงสารที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ให้เมื่อพบเห็นคนพิการ โดยสิ่งที่จัดให้แก่คนพิการส่วนใหญ่อยู่ในรูปของเงินหรือเครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนความช่วยเหลืออื่น ๆ ที่เป็นรูปธรรม การสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการในลักษณะนี้ ดำเนินการร่วมกันเพื่อผู้ด้อยโอกาสกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เช่น เด็กกำพร้า คนยากจน คนชรา การเกิดรูปแบบของการสงเคราะห์ในยุคนั้นไม่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ เมื่อมี Elizabeth Poor Law สำหรับช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสนใจกลุ่มบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือในประเทศต่าง ๆ เมื่อมีการปรับปรุงกฎหมายในระยะต่อมาทำให้ลักษณะของการสงเคราะห์เริ่มให้เป็นเงินในรูปของเงินประกัน เบี้ยเลี้ยงเพื่อชังชีพ เป็นต้น ในสหรัฐอเมริกาจุดเริ่มต้นของการสงเคราะห์คนพิการเริ่มจากการตั้ง Alm Houses เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ คนป่วย คนพิการ และหลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษ รัฐให้ความสนใจและรับผิดชอบต่อการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา กลุ่มต่าง ๆ จนทำให้เกิดสถานสงเคราะห์คนพิการหลายแห่ง¹¹ ลักษณะสำคัญของการให้ความช่วยเหลือคนพิการ ด้วยวิธีการสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการที่ดำเนินการอยู่ในประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินการโดยรัฐหรือเอกชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่า ซึ่งวิธีและบรรยากาศในการดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับกิจกรรมทางการกุศล เช่น การทำบุญ ทำทาน ทำความดี หรือสร้างกุศล ตามความเชื่อของแต่ละศาสนา
2. เป้าหมายของการดำเนินงาน เน้นที่การบรรเทาปัญหาหรือความเดือดร้อนเฉพาะหน้าแก่คนพิการ และให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมายเชิงปริมาณมากกว่าเป้าหมายเชิงคุณภาพ
3. การกำหนดว่าจะดำเนินการช่วยเหลืออย่างไร เป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพิจารณาตัดสินใจของผู้ดำเนินการ
4. การกำหนดปริมาณหรือระดับความช่วยเหลือ ไม่ได้กำหนดจากสภาพปัญหาหรือความเดือดร้อนของคนพิการ แต่กำหนดจากความพร้อมของผู้ดำเนินการ
5. การดำเนินงานเป็นแบบทางเดียว ไม่ให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำเนินการกับผู้รับบริการ รวมทั้งไม่ให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

¹¹ กิตติยา รัตนาร. (2531). คนพิการ: การสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ. หน้า 30.

โดยเฉพาะผลที่เกิดกับคนพิการที่ได้รับบริการ ทำให้ไม่มีการปรับปรุงรูปแบบและรายละเอียดของ การดำเนินงาน

2.5 การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพของคนพิการ

การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ เปรียบเสมือนกระบวนการรวมของการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งหมดไว้ด้วยกันเพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการแพทย์ การศึกษาและสังคม เพื่อให้คนพิการสามารถประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับคนปกติ ทั้งนี้เพราะการทำงานสามารถแสดงให้เห็นถึงผลรวมของการฟื้นฟู และการปรับตัวของคนพิการ การมีงานทำของคนพิการนอกจากเป็นบทพิสูจน์ของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้ง 4 ด้านแล้ว ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา คนพิการและครอบครัวต้องการมีงานทำด้วยเหตุผลดังนี้¹²

1. ความต้องการมีรายได้จากการมีงานทำ คนพิการและครอบครัวของคนพิการส่วนมากก็เหมือนกับครอบครัวอื่น ๆ โดยทั่วไป กล่าวคือ เขามีชีวิตอยู่ไม่ได้ถ้าขาดรายได้ประจำ

2. ความต้องการมีคุณค่าในสังคม การทำงานนับว่าเป็นคุณค่าอันสูงส่งสำหรับทุกชาติทุกศาสนา ทุกวัฒนธรรม เพราะเป็นส่วนที่ทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ ดังนั้น เมื่อเกิดความพิการแล้วไม่สามารถทำงานได้คนพิการก็จะถูกตัดสินว่าเป็นผู้ล้มเหลวในชีวิตและไม่อาจทำเทียมกับผู้อื่นได้ในสังคมเดียวกัน

3. ความต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ชีวิตอย่างปกติในสังคม ตลอดจนในครอบครัว ในโรงเรียน สถานที่ทำงาน ซึ่งเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ถ้าคนพิการขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวก็เท่ากับว่า คนพิการได้ถูกขจัดวางอย่างรุนแรงในการอยู่ร่วมกันในสังคม

4. คุณค่าของการมีงานทำที่เหมาะสม ย่อมอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่า งานทำให้ชีวิตอยู่ในกฎเกณฑ์และเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป การมีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ โดยปราศจากสิ่งท้าทายจากการทำงาน เป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายและหงอยเหงา แม้ว่าการทำงานจะไม่ใช่อะไรที่จะแก้ปัญหาได้ แต่ก็ยังเป็นข้อที่สำคัญมาก รัฐบาลบางประเทศเชื่อว่าควรจัดสวัสดิการให้แก่ผู้โศกเศร้าเพื่อแสดงถึงความเมตตา กรุณา แต่คนพิการส่วนใหญ่ไม่ต้องการการทำให้ทานเพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้คนพิการต้องพึ่งพิงผู้อื่นตลอดไป ขณะเดียวกันเมื่อคนพิการได้มีงานทำจะได้รับการตอบสนองในด้านต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

¹² เล่มเดิม. หน้า 87-88.

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การช่วยเหลือคนพิการในต่างประเทศ เริ่มต้นที่การสงเคราะห์ และการจัดสวัสดิการ ต่อมาให้บริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ เช่น การจัดการศึกษาให้แก่คนพิการ การช่วยเหลือทางการเงินและสิ่งของ เป็นต้น ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมให้คนพิการสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง แต่การส่งเสริมให้คนพิการมีงานทำจะทำให้กระบวนการของการช่วยเหลือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงได้มีการเริ่มก่อตั้งโรงงานในอารักขาเพื่อกลุ่มคนพิการแต่ละประเภทขึ้น เช่น โรงงานสำหรับคนตาบอด คนหูหนวก หรือคนพิการทางการเคลื่อนไหว ในช่วงหลังสงครามโลกมีทหารผ่านศึกพิการเป็นจำนวนมาก ทำให้หลายประเทศต้องคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ เพื่อขยายโอกาสมีงานทำให้แก่คนพิการ การดำเนินงานในด้านนี้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การประเมินความสามารถด้านอาชีพ เป็นการรวบรวมข้อมูลเฉพาะบุคคลตลอดจนการทดสอบสมรรถภาพเบื้องต้น เพื่อตรวจสอบความพร้อม ความสามารถ และความสนใจในการฝึก และการประกอบอาชีพ

2. การแนะแนวอาชีพ เป็นการช่วยวางแผนทางด้านอาชีพ ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำและแก้ไขปัญหาลูกเกี่ยวกับอาชีพให้คนพิการ

3. การเตรียมตัวก่อนการฝึกอาชีพ เป็นการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานในการใช้เครื่องมือ โดยบุคลากรด้านวิชาชีพจะสังเกตว่า ความสนใจกับความสามารถในการฝึกอาชีพที่มีความสอดคล้องกันหรือไม่ หากไม่สอดคล้องกันก็อาจต้องเปลี่ยนแผนการฝึกหรือให้คนพิการได้รับการฟื้นฟู ด้านการแพทย์เพิ่มเติม

4. การฝึกอาชีพ เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้คนพิการมีความสามารถในการทำงาน ในการจัดการฝึกอาชีพดังนี้

- (1) การฝึกอาชีพไม่มีความจำเป็นถ้าหากคนพิการได้ทำงานอย่างเหมาะสม

- (2) หลักการมาตรฐานการและวิธีการที่ใช้กับการฝึกบุคคลทั่วไป ควรนำมาใช้กับคนพิการเท่าที่จะเป็นไปได้

- (3) การฝึกควรจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งคนพิการจะมีความสามารถที่จะทำงานได้ตามปกติธรรมดา เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

- (4) ในกรณีที่ไปไม่ได้ คนพิการควรจะได้รับการฝึกและในสภาวะเช่นเดียวกับคนทั่วไป

- (5) การฝึกลักษณะพิเศษควรจัดให้มีขึ้นสำหรับคนพิการ ตามลักษณะความพิการที่ไม่สามารถจะรับการฝึกพร้อมกับบุคคลทั่วไปได้

(6) การฝึกจะประสบผลสำเร็จ เมื่อทำให้คนพิการได้เข้าทำงานในอาชีพที่ฝึกหรืออาชีพที่คล้ายคลึงกัน

สำหรับคนพิการที่เข้ารับการฝึกก็จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาคัดเลือก โดยมีหลักเกณฑ์บางประการเพื่อให้การฝึกประสบผลสำเร็จ เช่น

(1) ระดับสติปัญญาพื้นฐาน ต้องมีพื้นฐานการศึกษาซึ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้และความเข้าใจในการฝึกเพื่อให้เกิดความชำนาญและความถนัดได้ต่อไป

(2) ความพร้อมในสภาพร่างกายเท่าที่จำเป็นต่ออาชีพ และความสามารถในการใช้อวัยวะทำงาน

(3) ความสนใจ ความพยายาม การตัดสินใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกไปใช้

(4) ความถนัด ความชำนาญ หากมีอยู่บ้างแล้วควรได้รับการพิจารณาให้ฝึกในหลักสูตรที่สอดคล้องกับความชำนาญ และภายในขอบเขตสภาพความพิการ หรือให้ทำงานซึ่งใกล้เคียงกับงานในอดีต

(5) นอกจากจะพิจารณาความสนใจของคนพิการแล้ว ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและโอกาสที่เขาสามารถทำงานนั้นต่อไปในอนาคตด้วย

5. การจัดหางาน เจ้าหน้าที่ผู้ให้คำปรึกษาด้านอาชีพต้องพยายามหาตลาดแรงงานให้คนพิการที่ได้ผ่านการฝึกอาชีพแล้ว โดยคำว่าตลาดหางานนี้ในภาพกว้าง หมายถึง การจัดให้คนพิการได้มีงานทำในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การประกอบอาชีพอิสระ การทำงานภายใต้เงื่อนไขพิเศษและการทำงานในระบบการจ้างงานในตลาดแรงงานทั่วไป ในการจัดหางานให้คนพิการนั้น จำเป็นต้องพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

(1) ความสามารถของคนพิการ ตลอดจนคุณสมบัติอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อตรง ความมีระเบียบวินัย ความขยันขันแข็ง ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อม

(2) ทักษะคตินายจ้าง แม้จะยอมรับในความสามารถของคนพิการ แต่โดยภาพรวมแล้วยังไม่ต้องการรับคนพิการ เพราะเชื่อว่าดีน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับลูกจ้างทั่วไป

(3) การวางแผนการจัดหางาน ควรเริ่มตั้งแต่การฝึกอาชีพให้คนพิการ

(4) ทักษะคตินของคนพิการและครอบครัวที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดหางาน เช่น คนพิการต้องการเลือกงาน ครอบครัวไม่ต้องการให้คนพิการทำงาน เป็นต้น

6. การติดตามประเมินผลการให้ความช่วยเหลือ เป็นการติดตามการทำงานของคนพิการว่าได้รับความพอใจในการทำงานหรือไม่ มีปัญหาอย่างไร นายจ้างมีความพอใจในการ

2.1.3 ประเภทของความพิการ

กระทรวงสาธารณสุขซึ่งมีหน้าที่โดยตรงตามที่กำหนดใน พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 มาตรา 4 และมาตรา 20 ได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537) กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์คนพิการไว้ 5 ประเภท ดังต่อไปนี้²

- 1) คนพิการทางการมองเห็น
- 2) คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย
- 3) คนพิการทางกายหรือความเคลื่อนไหว
- 4) คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
- 5) คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

และกฎกระทรวงฉบับดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของแต่ละประเภทความพิการดังนี้

- 1) คนพิการทางการมองเห็น ได้แก่
 - 1.1) คนที่มีสายตาข้างที่ตีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้วมองเห็นน้อยกว่า 6/18 หรือ 20/27 ลงไปจนมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือ
 - 1.2) คนที่มีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา
- 2) คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ได้แก่
 - 2.1) คนที่ได้ยินเสียงที่มีความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1000 เฮิรตซ์ หรือ 2000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ตีกว่าที่มีความดังเฉลี่ยดังต่อไปนี้
 - (1) สำหรับเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี เกิน 40 เดซิเบลขึ้นไป จนไม่ได้ยินเสียง
 - (2) สำหรับคนทั่วไปเกิน 55 เดซิเบลขึ้นไป จนไม่ได้ยินเสียง หรือ
 - 2.2) คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องในการเข้าใจ หรือการใช้ภาษาพูดจนไม่สามารถสื่อความหมายกับคนอื่นได้
- 3) คนพิการทางการเคลื่อนไหว ได้แก่
 - 3.1) คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน และไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันได้ หรือ
 - 3.2) คนที่มีการสูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหวมือ แขน ขา หรือ ลำตัว อันเนื่องมาจากแขนหรือขาขาด อัมพาตหรืออ่อนแรง โรคข้อหรืออาการปวดเรื้อรัง รวมทั้งโรคเรื้อรังของระบบการทำงานของร่างกายอื่นๆ ที่ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวัน หรือดำรงชีวิตในสังคมอย่างคนปกติได้

² กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (2537). ออกตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ตอนที่ 34 ก. หน้า 15-17.

ทำงานของคนพิการหรือไม่ วิธีการติดตามประเมินผลสามารถกระทำได้ในหลายวิธี เช่น ติดต่อทางโทรศัพท์หรือเจ้าหน้าที่ไปเยี่ยมคนพิการและนายจ้าง ณ สถานที่ทำงาน

การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพของคนพิการถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อที่จะให้คนพิการได้มีงานที่เหมาะสมทำตามศักยภาพและความสนใจซึ่งจะทำให้คนพิการเกิดความพึงพอใจในชีวิต การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ เปรียบเสมือนกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งหมดไว้ด้วยกัน เพราะการทำงานสามารถแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของคนพิการทั้งในด้านจิตใจ ร่างกาย และความพร้อมในการปรับตัวในการอยู่ร่วมกับสังคมคนปกติทั่วไป

ในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพคนพิการนั้น ควรแบ่งคนพิการออกเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้¹³

1. กลุ่มคนพิการที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงาน หรือยังไม่มีอาชีพมาก่อนเลย เช่น คนพิการแต่กำเนิด หรือพิการตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ๆ เช่น ป่วยเป็นโรคโปลิโอ หรือประสบอุบัติเหตุทำให้พิการ
2. กลุ่มคนพิการที่มีอาชีพอยู่แล้ว หรือมีความชำนาญในการทำงานอย่างมากแล้วและต้องมาพิการในภายหลัง แต่ความพิการนั้นไม่เป็นอุปสรรคที่จะกลับไปทำงานอาชีพเดิมได้
3. กลุ่มคนพิการที่คล้ายกับกลุ่มที่ 2 คือมีอาชีพอยู่แล้วและมาพิการในภายหลัง และความพิการนั้นเป็นอุปสรรคต่อการที่จะกลับไปทำงานอาชีพเดิม กลุ่มที่ 3 นี้ นับว่ามีปัญหาในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพมากที่สุด และอนาคตของเขาก็จะขึ้นอยู่กับงานอาชีพใหม่ที่จะต้องจัดหาให้คนเหล่านี้ทำ

อย่างไรก็ตามในการส่งเสริมการทำงานของคนพิการก็ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นลักษณะความพิการ ความสามารถ ความพร้อมในการเข้าไปทำงานในตลาดแรงงานทั่วไป แต่โอกาสในการทำงานนั้นก็ต้องขึ้นอยู่กับนายจ้างว่าจะตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรรับคนพิการเข้าร่วมงาน การที่นายจ้างจะรับคนพิการเข้าทำงานนั้น นอกจากนายจ้างจะเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจแล้ว ยังขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กร แผนด้านทรัพยากรบุคคล สภาพแวดล้อม การกำหนดคุณลักษณะบุคคลที่ตรงกับงานในองค์กรนั้น ๆ โดยมีการพิจารณาในด้าน

- ความสามารถทางด้านร่างกาย
- ความสามารถทางการศึกษาและระดับสติปัญญา
- ความสามารถทางด้านจิตใจ

¹³ สุพิชา ชลวานิช. (2546). แผนการประกอบอาชีพของคนพิการภายหลังสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. หน้า 21-23.

- ความสามารถทางด้านฝีมือและความสนใจในงาน
- ความสามารถในการยอมรับทางสังคม

ในการส่งเสริมอาชีพคนพิการนั้น มีแนวทางมาตรการหลายรูปแบบ ที่ดำเนินงาน ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกซึ่ง ได้แก่¹⁴

1. โรงงานในอารักขา องค์กรแรงงานระหว่างประเทศได้ให้ความหมายของโรงงานในอารักขาว่า เป็นสถานที่ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น เพื่อจัดสรรงานภายใต้เงื่อนไขการคุ้มครองให้แก่คนพิการ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

(1) ให้การฝึกฝนระยะสั้นแก่คนพิการที่กำลังเข้าไปแข่งขันในตลาดแรงงานทั่วไป

(2) ให้โอกาสการมีงานทำระยะยาว แก่คนพิการที่มีระดับความพิการรุนแรงและไม่พร้อมที่เข้าไปแข่งขันในตลาดแรงงานทั่วไป ซึ่งโรงงานในอารักขาอาจจัดให้มีบริการประเมินอาชีพการแนะแนวและให้คำปรึกษาด้านอาชีพ การปรับปรุงสภาพในการทำงานตลอดจนบริหารจัดการหางาน

2. งานในอารักขา มีลักษณะที่ไม่ได้จัดตั้งขึ้นเป็นสถาบันซึ่งองค์กรแรงงานระหว่างประเทศให้ความหมายว่า เป็นการขยายการจ้างงานภายใต้เงื่อนไขพิเศษ (ไม่ว่าจะเป็นโรงงานในอารักขาหรือที่บ้าน) ให้แก่คนพิการโดยธรรมชาติ หรือโดยสภาพความพิการที่รุนแรงทำให้ไม่สามารถทำงานตามเงื่อนไขซึ่งต้องแข่งขันกันตามปกติได้ ในบางกรณีนายจ้างหรือองค์กรการกุศล จะจัดการฝึกอบรมการทำงานขึ้นที่บ้านของคนพิการเหล่านั้น การทำงานในลักษณะนี้แก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเดินทาง

3. การจัดหางานภายใต้เงื่อนไขการคุ้มครองพิเศษ องค์กรการกุศลหรือรัฐบาลท้องถิ่น จะจ้างคนพิการไว้ในนามโดยจ่ายค่าตอบแทนให้เล็กน้อย ขณะเดียวกันก็จะติดต่อบรรคานายจ้างเพื่อให้จ้างคนพิการเหล่านี้เป็นการชั่วคราว กรณีที่ผู้พิการคนใดได้รับการจ้างจะได้ค่าตอบแทนเพิ่มเติมตามจำนวนที่ควรได้ โดยองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางจะมีบทบาทเป็นสำนักจัดหางานให้คนพิการ เมื่อการจ้างงาน ๆ สิ้นสุดลง คนพิการสามารถกลับมารับค่าตอบแทนระดับต่ำจากทางองค์กรเหมือนเช่นในครั้งแรกจนกว่าจะมีการจ้างงานใหม่ต่อไป

4. การจ้างงานกลุ่มคนพิการภายใต้เงื่อนไขการคุ้มครองพิเศษ ซึ่งองค์กรแรงงานระหว่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการจ้างงานแบบกึ่งงานในอารักขา อาจมีการจัดตั้งกลุ่มงานสำหรับคนพิการแยกออกเป็นหน่วยพิเศษภายใต้การนิเทศงานเป็นการเฉพาะ การจ้างงาน

¹⁴ ILO East Asia Multidisciplinary Advisory Team. (1994). **Towards Equilizing Opportunities for Disabled People in Asia : A guide.** pp. 10-22.

ลักษณะนี้เป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานส่วนบุคคลในสถานการณ์จริงของสังคม ซึ่งเหมาะกับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีงานหลายแผนกอยู่ในสถานที่เดียวกัน จากนั้นงานส่วนหนึ่งที่เหมาะสมจะถูกแยกออกจากกลุ่ม คนพิการซึ่งมีสภาพความพิการในระดับที่รุนแรงจะได้รับการบรรจุเข้าไปเพื่อทำงานเหล่านั้น โดยมีการสนับสนุนและนิเทศงานอย่างใกล้ชิด

5. สหกรณ์องค์การแรงงานระหว่างประเทศ เป็นกลุ่มของผู้ที่ร่วมกันใช้วิธีการทางประชาธิปไตยโดยจัดสรรเงินทุน และยอมรับในความเสี่ยงตลอดจนผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน โดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์ซึ่งสมาชิกทั้งหมดเป็นคนพิการ สำหรับสาเหตุของความล้มเหลวของ สหกรณ์ มาจากการขาดแคลนเงินทุน ขาดทักษะในการบริหารจัดการและการเป็นผู้ประกอบการ แม้ว่าคนพิการจะสามารถประกอบอาชีพของเขาได้เป็นอย่างดีก็ตาม ผลกระทบที่สำคัญอีกประการคือสินค้าที่ผลิตโดยคนพิการมักจะมีข้อจำกัดในการจำหน่ายเชิงแข่งขัน คนพิการจึงควรเข้าร่วมกับสหกรณ์ทั่วไป ซึ่งจะได้ผลดีกว่าการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเอง

6. การประกอบอาชีพอิสระ ข้อดีของการประกอบอาชีพอิสระ คือ คนพิการสามารถเลือกลักษณะงานให้สอดคล้องกับสภาพความพิการ ความต้องการของตนเอง และปัญหาการเดินทาง เนื่องจากส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ใกล้บ้าน แม้จะมีคนพิการส่วนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพอิสระ แต่ก็มีคนพิการอีกเป็นจำนวนมากที่ประสบกับความล้มเหลว รัฐบาลควรกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนและแก้ไขปัญหามาให้แก่นักพิการกลุ่มนี้ด้วย

7. การกำหนดอัตราส่วนในการจ้างงานคนพิการและการจ่ายเงินชดเชย องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ให้คำจำกัดความของการกำหนดอัตราส่วนในการจ้างงานคนพิการว่า เป็นกฎเกี่ยวกับการจ้างงานที่บังคับให้นายจ้างทุกรายจ้างลูกจ้างมากกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ โดยต้องจ้างคนพิการตามจำนวนขั้นต่ำ ซึ่งตัวเลขจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ การดำเนินการในระบบนี้แม้จะเป็นที่นิยมในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา แต่มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ข้อจำกัดในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย การให้คำจำกัดความของคำว่าคนพิการ และระบบการขึ้นทะเบียนคนพิการ ส่วนระบบการจ่ายเงินชดเชยกำหนดขึ้นเพื่อให้รัฐได้เก็บเงินจากนายจ้างที่ยังมิได้จ้างงานคนพิการ โดยนำเงินชดเชยมาจ่ายสมทบในกิจกรรมที่เป็นการช่วยส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการ

8. มาตรการด้านการจูงใจนายจ้าง มุ่งเน้นที่การฝึกอบรม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ควบคู่ไปกับการกำหนดสิทธิประโยชน์ที่นายจ้างจะได้รับเมื่อปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การได้รับเงินอุดหนุนการจ้างงานคนพิการ และผลประโยชน์ในด้านการลดหย่อนภาษีอากร

9. การจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานคนพิการ การดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตามแนวทางนี้เริ่มเมื่อประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ American With Disability Act (ADA) ในปี พ.ศ.2533 การจ้างงานคนพิการได้ห้ามมิให้นายจ้างเลือกปฏิบัติต่อคนพิการไม่ว่าจะในการรับสมัครหรือในการจ้างงาน โดยนายจ้างจะต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม รวมทั้งขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นแก่คนพิการในการสมัครงาน การสอบคัดเลือก การสอบสัมภาษณ์และการเข้ามาปฏิบัติงาน

2.6 การจ้างงานคนพิการ

อาชีพและการจ้างงานคนพิการในประเทศไทยเป็นงานที่ดำเนินการโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนของประเทศ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตามภารกิจหน้าที่ของแต่ละองค์กรเพื่อร่วมพลังกันพัฒนาศักยภาพคนพิการ ให้มีอาชีพ มีรายได้ เพื่อการพึ่งพาตนเอง และไม่เป็นภาระของสังคม ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิตามที่ระบุในกฎหมาย และแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนปฏิบัติการระดับโลกด้านคนพิการ วาระเพื่อการปฏิบัติ และกฎมาตรฐานเกี่ยวกับคนพิการของสหประชาชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 แผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2540-2544 ปฏิญญาสากลว่าด้วยคนพิการไทย พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 วาระแห่งชาติด้านคนพิการ และแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2545-2549 เป็นต้น

แผนการปฏิบัติการระดับโลกด้านคนพิการ วาระเพื่อการปฏิบัติ และกฎมาตรฐานเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งกำหนดโดยสหประชาชาติมีจุดประสงค์เพื่อให้ทุกประเทศทั่วโลกใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดมาตรการอันจะเป็นผลดีแก่ การป้องกันความพิการ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ตระหนักถึงเป้าหมายของการมีโอกาสและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของคนพิการในการดำรงชีวิตในสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างเสมอภาคกับคนทั่วไป โดยมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับอาชีพ และการจ้างงานคนพิการ ดังนี้

- การฟื้นฟูสมรรถภาพ-พัฒนา และจัดให้มีบริการฟื้นฟูสมรรถภาพอันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนพิการ พร้อม ๆ กับการให้ความช่วยเหลือในด้านสังคม โภชนาการ การแพทย์ การศึกษา การฝึกอาชีพ และวิชาการด้านต่าง ๆ
- การฝึกอาชีพ และการจ้างงาน เพื่อการมีงานทำ มีรายได้ และความมั่นคงส่งเสริมคนพิการให้มีงานทำ ไม่ควรมีกฎเกณฑ์ และข้อบังคับอันสร้างอุปสรรคในการว่าจ้างคนพิการ

- การประกันรายได้ และประกันสังคม
- ส่งเสริมคนพิการให้มีรายได้สม่ำเสมอ และมีความมั่นคงทางสังคม โดยจัดให้มีบริการทางสังคม โภชนาการ อนามัย และการฝึกอาชีพ เพื่อให้คนพิการสามารถช่วยตนเอง และสังคมอย่างเต็มที่ โดยคำนึงถึงการกระจายของประชากร สภาพภูมิศาสตร์ และขั้นตอนการพัฒนาคนพิการ

ด้านแนวคิดการจ้างงานคนพิการ บาร์บารา เมอร์เรย์ (Barbara Muarry) ผู้เชี่ยวชาญอาวุโสด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพประจำองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ได้ให้แนวทางในการจ้างงานคนพิการใน 4 ลักษณะคือ¹⁵

1. การจ้างงานในโรงงานอารักษ์

การจ้างงานหรือการทำงานในโรงงานในอารักษ์ หมายถึง การจัดให้คนพิการเข้าทำงานในโรงงานที่ดำเนินการโดยรัฐบาล โดยจะมีการคอยติดตามดูแลการทำงานของคนพิการโดยใกล้ชิด เน้นสำหรับคนพิการที่มีความพิการมากหรือยังไม่มีทักษะในการทำงาน โรงงานในอารักษ์ยังมีบริการอยู่ในหลาย ๆ ประเทศ แต่ส่วนมากจะถูกแทนที่ด้วยการจ้างงานคนพิการในระบบสนับสนุน เนื่องจากการดำเนินการในระบบโรงงานในอารักษ์จะเสียค่าใช้จ่ายสูง คนพิการจะอยู่นานมีจำนวนเพียงเล็กน้อยที่จะออกไปทำงานในระบบเปิด ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพต่ำไม่ได้มาตรฐาน แรงงานคนพิการในโรงงานในอารักษ์ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ขาดความสัมพันธอันดีกับระบบตลาดและตลาดมีจำกัด

2. การจ้างงานคนพิการในระบบสนับสนุน

การจ้างงานในลักษณะนี้เป็นการทำงานที่คนพิการจะมีพี่เลี้ยง (Job Coach) ช่วยดูแลหรืออาจจะเป็นในรูปของการทดลองงาน ฝึกงาน (On the Job Training) เหมาะสำหรับคนพิการที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ รวมทั้งคนพิการที่ไม่มีพื้นฐานความรู้หรือประสบการณ์ พี่เลี้ยงจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างสถานประกอบการและคนพิการ เพื่อให้การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของนายจ้าง งานในลักษณะนี้อาจทำในรูปของคณะกรรมการซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง ซึ่งจะนำคนพิการไปทำงานต่าง ๆ ที่สามารถดูแลและชี้แนะได้อย่างใกล้ชิด ข้อดีของการจ้างงานในลักษณะนี้คือคนพิการจะเกิดการเรียนรู้และพัฒนางาน และสามารถที่จะเข้าสู่การจ้างงานในระบบเปิดได้ เนื่องจากสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในการทำงานเหมือนการทำงานในระบบเปิดทุกประการ

¹⁵ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์. (2544). แนวทางการส่งเสริมอาชีพคนพิการ. หน้า 37-38.

3. การจ้างงานระบบเปิด

คนพิการที่มีความสามารถจะได้รับการจ้างงานในสถานประกอบการทั่วไป แต่ปัญหาสำคัญในการทำงานของคนพิการคือเจตคติของนายจ้างที่มีต่อคนพิการ ซึ่งไม่ยอมรับความสามารถของคนพิการ จุดมุ่งหมายสำคัญในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการก็เพื่อให้คนพิการดำรงชีวิตอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีบทบาทในสังคมได้เท่าเทียมบุคคลทั่วไป และสามารถประกอบอาชีพมีรายได้ที่มั่นคง ฉะนั้นจึงต้องมีการณรงค์เพื่อให้สังคมเปลี่ยนเจตคติที่มีต่อคนพิการให้เป็นไปในทางบวก และยอมรับความสามารถของคนพิการ ถือว่าคนพิการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม มีส่วนร่วมและบทบาทเช่นบุคคลทั่วไปอย่างมีศักดิ์ศรีและประสิทธิภาพ

4. การประกอบอาชีพอิสระ

เป็นการดำเนินการประกอบอาชีพเป็นของตนเอง เป็นธุรกิจขนาดเล็กอาจดำเนินการโดยตัวคนพิการคนเดียว หรือมีเพื่อนร่วมงานไม่มากนัก การประกอบอาชีพอิสระจำเป็นจะต้องมีความรู้ด้านวิชาชีพเฉพาะ การดำเนินงานทางธุรกิจ การจัดการ การเก็บเอกสาร การตลาด มีแหล่งเงิน หรือการสนับสนุนด้านเงินทุน มีแหล่งทรัพยากร หรือวัตถุดิบต่าง ๆ มีแหล่งการสนับสนุนด้านวิชาการ และมีการรองรับของตลาดสินค้า เป็นต้น

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานของคนพิการ

นับแต่มีการกำหนดสิทธิของคนพิการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และการประกาศใช้พระราชบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งมีการระบุเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการ ประกอบกับการเรียนรู้แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในต่างประเทศ และการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ ได้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานคนพิการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2545-2549 โดยให้ความสำคัญต่อการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมว่า “คนพิการเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะดำรงชีวิตได้อย่างปกติ พึ่งตนเองได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม” นับเป็นครั้งแรกที่กำหนดวิสัยทัศน์โดยคำนึงถึงการส่งเสริมคนพิการให้มีอาชีพและการจ้างงาน

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการในการพัฒนาอาชีพและการจ้างงานของคนพิการ

องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพและการจ้างงานคนพิการ ได้มีการเปิดโอกาสให้ผู้แทนคนพิการแต่ละประเภทมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและ

ตัดสินใจในระดับกำหนดนโยบายและแผนงาน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงานในทุกระดับ

3. หลักการการพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานคนพิการ

จากแต่เดิมที่มุ่งส่งเสริมคนพิการให้เป็นลูกจ้างทำงานในสถานประกอบการองค์กรภาครัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงศักยภาพของคนพิการ และสนับสนุนให้คนพิการมีการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพในเชิงวิชาชีพ และประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น พร้อมทั้งเน้นส่งเสริมคนพิการสตรีให้สามารถประกอบอาชีพด้วย

4. รูปแบบของการพัฒนาอาชีพและการจ้างงานสำหรับคนพิการ

โดยที่การจัดให้คนพิการฝึกอาชีพในศูนย์ฝึกอาชีพไม่ประสบความสำเร็จนัก เนื่องจาก เมื่อจบการฝึกอาชีพแล้ว คนพิการส่วนใหญ่ไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพด้วยตนเอง องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ส่งเสริมอาชีพ และการจ้างงานของคนพิการ จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานคนพิการเป็นการจัดฝึกอาชีพให้คนพิการในชุมชนที่คนพิการอาศัยอยู่ และฝึกอาชีพที่สามารถดำเนินงานได้ในชุมชนซึ่งสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

5. ปีส่งเสริมอาชีพของคนพิการ

องค์กรของคนพิการมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้รัฐบาลประกาศนโยบายปี 2545 เป็นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ และมีการจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมอาชีพคนพิการ พ.ศ. 2545-2549 ซึ่งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างโอกาสการประกอบอาชีพของคนพิการ โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับที่ครอบคลุมและเอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมอาชีพคนพิการ ส่งเสริมให้สังคมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในมิติใหม่ ๆ เกี่ยวกับศักยภาพของคนพิการ ซึ่งจะมีผลต่อการเสริมสร้างเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อคนพิการในเรื่องความสามารถและการพึ่งพาตนเอง

และในวันที่ 9 ตุลาคม 2544 มีการประกาศให้ปี 2545 เป็นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการโดยมีวัตถุประสงค์คือ¹⁶

1. เพื่อให้ครอบครัว ชุมชน มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อคนพิการ และสนับสนุนส่งเสริมให้คนพิการได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่
2. เพื่อสนึกกำลังกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรคนพิการในการส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพ มีรายได้
3. เพื่อให้สังคมตระหนักในศักยภาพของคนพิการ และเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถ

¹⁶ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการและสภาองค์กรนายจ้างแห่งประเทศไทย. (2546, 26 มีนาคม). "แนวทางการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ." สภาองค์กรนายจ้างแห่งประเทศไทย, หน้า 1.

ในการนี้คณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการได้จัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมอาชีพคนพิการ (2545-2549) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ และได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบดำเนินงานด้านต่าง ๆ ดังนี้

- คณะทำงานด้านส่งเสริมการฝึกและพัฒนาอาชีพคนพิการ ดำเนินการในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของคนพิการ โดยให้คนพิการได้รับการฝึกอาชีพอย่างทั่วถึง
- คณะทำงานจัดระบบการจัดหางานคนพิการ ดำเนินการในเรื่องการจัดบริการจัดหางานให้แก่คนพิการอย่างครบวงจร ตั้งแต่การแนะแนวอาชีพ การหาแหล่งงาน การสร้างความเข้าใจกับนายจ้าง การจัดหางานที่เหมาะสมให้กับคนพิการ การคุ้มครองแรงงานคนพิการ
- คณะทำงานด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนในการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ
- คณะทำงานวิจัย พัฒนาสื่อ เทคโนโลยีสำหรับคนพิการ ดำเนินการศึกษาระบบข้อมูลสารสนเทศ พัฒนาสื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกและศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมอาชีพคนพิการ
- คณะทำงานด้านกฎหมาย ดำเนินการศึกษาและเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของคนพิการ

คณะทำงานด้านประชาสัมพันธ์ ดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เพื่อรณรงค์ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อคนพิการ ยอมรับและให้โอกาสคนพิการในการประกอบอาชีพและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ พ.ศ.2545 โดยคณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการในคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิการ และพิทักษ์เด็ก เยาวชน สตรี คนพิการ และผู้สูงอายุ คณะทำงานปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ มี 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านแผนพัฒนาอาชีพและส่งเสริมอาชีพคนพิการ พ.ศ. 2545-2549
2. ด้านส่งเสริมการฝึกและพัฒนาอาชีพคนพิการ
3. ด้านจัดระบบการจัดหางานและคุ้มครองแรงงานคนพิการ
4. ด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ
5. ด้านวิจัย พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสำหรับคนพิการ
6. ด้านกฎหมายคนพิการ
7. ด้านประชาสัมพันธ์ปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ
8. ด้านติดตามและประเมินผลปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ

จากการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพของคนพิการจากแผนงานไปสู่การปฏิบัติแล้วสามารถสรุปผลงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพคนพิการที่เห็นได้ชัดเจน ดังนี้

1. ส่งเสริมให้คนพิการฝึกอาชีพพร้อมกับคนปกติในสถาบันที่จัดฝึกอาชีพให้แก่คนทั่วไป ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐทุกแห่งที่จัดฝึกอาชีพ ซึ่งมีความพร้อมและยินดีจะรับคนพิการเข้าฝึกอาชีพ ทำให้คนพิการมีทางเลือกและมีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพมากขึ้น

2. ได้ดำเนินการปรับหลักสูตรวิชาชีพสำหรับคนพิการของศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ ทั้ง 8 แห่ง ของกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน ทำให้คนพิการสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงาน มีอาชีพ มีงานทำและมีรายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว

3. ดำเนินการคัดเลือกสถานประกอบการดีเด่นด้านการจ้างงานคนพิการ และองค์การดีเด่นที่ให้การสนับสนุนคนพิการ ทั้งนี้เพื่อเป็นตัวอย่างแก่สถานประกอบการอื่นๆ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานคนพิการมากขึ้น

4. ดำเนินการสำรวจข้อมูลอาชีพที่นายจ้างต้องการ จัดระบบเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายข่าวสารตลาดแรงงานระบบ Online ทั่วประเทศ และมีการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก เพื่อให้เกิดการจ้างงานคนพิการมากขึ้น คนพิการสามารถเข้าทำงานในสถานประกอบการเพิ่มขึ้น

5. ส่งเสริมการฝึกอาชีพคนพิการ โดยชุมชน เครือข่ายคนพิการ และองค์กรเอกชน

6. ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ โดยจัดบริการแนะแนวทางให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ จัดหาแหล่งเงินทุน เสริมสร้างความร่วมมือขององค์กรธุรกิจภาคเอกชน

7. จัดวางระบบฐานข้อมูลและพัฒนาเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของคนพิการ

8. สำรวจวิจัยความมั่นคงในการประกอบอาชีพทั้งในสถานประกอบการและการประกอบอาชีพอิสระ

9. รวบรวมกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อโอกาสการมีงานทำของคนพิการ กำหนดมาตรการเพิ่มสิทธิประโยชน์แก่สถานประกอบการเพื่อจูงใจให้จ้างงานคนพิการมากขึ้น

10. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ นำเสนอสาระเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ศักยภาพของคนพิการ เพื่อรณรงค์สร้างเจตคติที่ถูกต้องต่อคนพิการผ่านสื่อต่าง ๆ

ผลการดำเนินงานพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานของคนพิการ

จากการดำเนินงานรณรงค์ขององค์กรด้านคนพิการเพื่อพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานคนพิการอย่างต่อเนื่อง และรัฐบาลได้สนับสนุนโดยการประกาศให้ปี 2545 เป็นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ ตลอดจนการพัฒนาส่งเสริมอาชีพคนพิการของภาครัฐ งานพัฒนาอาชีพ และการจ้างงานคนพิการจึงมีการพัฒนาขึ้นในหลายด้าน ได้แก่¹⁷

1. ด้านบริการฝึกอาชีพ มีการขยายการฝึกอาชีพคนพิการให้ครอบคลุมคนพิการประเภทต่าง ๆ มากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาหลักสูตรในการฝึกอาชีพ โดยการประสานงานระหว่างสถาบันทางวิชาการและหน่วยงานที่จัดการฝึกอาชีพ โดยร่วมมือกับกรมอาชีวศึกษา อย่างไรก็ตามเนื่องจากความรู้พื้นฐานของคนพิการยังอยู่ในระดับต่ำ และความสามารถในการพึ่งตนเองยังไม่เต็มศักยภาพ เพราะขาดการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ จึงต้องมีการให้ฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ขณะทำการฝึกอาชีพควบคู่กันไป คุณภาพของผู้จบการฝึกอาชีพยังเป็นปัญหาเนื่องจากไม่มีเครื่องมือการประเมินสมรรถภาพก่อนการฝึกอบรมและประเมินก่อนการประกอบอาชีพ การพัฒนาบุคลากรทางด้านอาชีพที่เข้าใจเกี่ยวกับคนพิการไม่ต่อเนื่อง อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอาชีพไม่มีการศึกษาวิจัยให้เหมาะสมกับคนพิการทุกประเภท การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนด้านการฝึกอาชีพยังไม่เป็นระบบ แต่มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นในการจัดการฝึกอาชีพให้คนพิการร่วมกับคนปกติทั่วไป หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนเงินอุดหนุนแก่องค์กรเอกชนในการฝึกอาชีพให้คนพิการมากขึ้น

2. ด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ คนพิการและอยู่ในวัยแรงงานขอกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพจากเงินกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมากขึ้น อาชีพอิสระที่คนพิการทำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ คำขายเกษตรกรรม และรับจ้าง อย่างไรก็ตามคนพิการที่กู้ยืมไปยังขาดความรู้ในเรื่องที่จะไปประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารจัดการคุณภาพสินค้าบางประเภทยังไม่ดี ขาดการส่งเสริมการตลาด ที่สำคัญยังไม่มีกระบวนการประกอบอาชีพและการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการจ้างงานคนพิการ สถานประกอบการที่ในเกณฑ์ซึ่งต้องรับคนพิการเข้าทำงาน ยังรับคนพิการน้อย ส่วนสถานประกอบการที่ไม่จ้างงานคนพิการเข้าทำงาน บางสถานประกอบการ ได้ส่งเงินได้ส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ส่งเงินเข้ากองทุนฯ ทั้งนี้ สถานประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่มีการเตรียมการทางด้านการจ้างงานคนพิการ และการจัดตั้งอำนวยความสะดวก มีการตั้งคุณสมบัติการเข้าทำงานค่อนข้างสูง นายจ้างยังไม่มี ความมั่นใจต่อการทำงานของคนพิการ และไม่มีความเข้าใจในการปฏิบัติต่อคนพิการ นอกจากนี้คนพิการยังได้รับการฝึกในสถานประกอบการจริงน้อย ทำให้ขาดประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้อื่น

¹⁷ <http://www.tddf.or.th/library%CD%D2%AA%D5%BE%A4%B9%BE%D4%A1%D2%C3.doc>

ขาดทักษะ ทางสังคม คนพิการทางการได้ยินมีปัญหาด้านการสื่อสารกับนายจ้าง อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐ ที่รับผิดชอบการจ้างงานคนพิการ ได้จัดตั้งศูนย์จัดหางานให้คนพิการ และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดหางาน โดยประสานกับหน่วยงานรัฐและเอกชน ดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อการจ้างงานคนพิการในสถานประกอบการเอกชนมากขึ้น ยกย่องสถานประกอบการที่จ้างงานคนพิการ โดยการมอบโล่เกียรติคุณทุกปี

ในการดำเนินงานพัฒนาอาชีพและการจ้างงานคนพิการ ยังมีหลายมาตรการที่ยังไม่ได้ดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนสถานประกอบการที่จ้างงานคนพิการ การตั้งโรงงานในอารักขาเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัญหาทางด้านงบประมาณ ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านอาชีพ คนพิการยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ ขาดการศึกษาวิจัยหลักสูตร การพัฒนางานวิชาการ ติดตามและประเมินผล การส่งเสริมองค์กรท้องถิ่น และประชาชนจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพยังไม่กว้างขวาง การจัดฝึกอบรมเพื่อการส่งเสริมอาชีพของคนพิการ มีการขยายตัวในเชิงปริมาณมากขึ้นจริง แต่การประกอบอาชีพของคนพิการ และอยู่รอดทั้งของตัวเองและครอบครัว ในสังคมธุรกิจปัจจุบัน ยังเป็นคำถามว่ามีมากหรือน้อยเพียงไร และอะไรเป็นปัจจัยความสำเร็จของคนพิการเหล่านั้น

การจ้างงานคนพิการเข้าทำงานเป็นลูกจ้างในสถานประกอบการ แม้ว่าผู้บริหารของสถานประกอบการนั้น ๆ เข้าใจและให้โอกาสคนพิการ แต่เพื่อนร่วมงานของคนพิการอาจจะไม่ได้เป็นไปตามนั้น บรรยากาศและแรงกดดันทางสังคมจะทำให้คนพิการที่ขาดความพร้อมภายในจิตใจตนเอง รู้สึกท้อถอย หดหู่และอยู่ในภาวะจำยอมหลายอย่าง ถ้าหากเขาไม่ได้รับการบ่มเพาะความเข้มแข็งภายในแล้ว ย่อมจะสูญเสียการมีงานทำค่อนข้างมาก ดังนั้นการเตรียมความพร้อมภายในของคนพิการ และการให้การติดตามให้คำปรึกษาตลอดจนการสร้างความพร้อมเผชิญปัญหาในคนพิการในระดับบุคคล อาจมีความจำเป็นมากขึ้น

ในการพัฒนาทักษะอาชีพของคนพิการที่สำคัญต้องจัดระบบให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์กรคนพิการในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพคนพิการ ในลักษณะเครือข่าย ซึ่งทำให้การส่งเสริมอาชีพคนพิการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และต่อเนื่อง พร้อมทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรคนพิการ มีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง และความพร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจในการส่งเสริมอาชีพคนพิการตามหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติงาน โครงการ/กิจกรรม เพื่อส่งเสริมอาชีพคนพิการอย่างจริงจัง ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

2.7 การดำเนินงานด้านคนพิการในประเทศไทย

สิ้นสุดทศวรรษคนพิการแห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2535 หลายประเทศในเอเชียรวมทั้งประเทศไทยมีกฎหมายสำหรับคนพิการ แต่การนำไปปฏิบัติให้บรรลุสู่เป้าหมายยังไม่เป็นที่ยอมรับ ในการประชุมคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ร่วมกับองค์กรคนพิการระหว่างประเทศ ระหว่างวันที่ 1-5 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ที่ประชุมได้ร่วมกันประกาศ “ทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก 2536-2545” (Asian and Pacific Decade of Disabled Persons 1993-2002)¹⁸ สารสำคัญของแนวทางปฏิบัติตามการประกาศนี้ได้กำหนดไว้ใน “แผนปฏิบัติการทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก 2536-2545” (Agenda for Action for the Asian and Pacific Decade of Disabled Persons) และ “ประกาศว่าด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเท่าเทียมของคนพิการแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก”(Proclamation on the Full Participation and Equality of People with Disabilities in the Asian and Pacific Region) ที่กำหนดให้แต่ละประเทศในภูมิภาคได้เร่งปกป้องสิทธิของคนพิการ พร้อมทั้งสนับสนุนให้คนพิการได้ใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี

นอกจากการผลักดันให้มีทศวรรษแห่งคนพิการสากลและทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิกแล้ว ในปีพ.ศ. 2535 องค์กรสหประชาชาติยังได้ประกาศให้วันที่ 3 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันคนพิการสากล และล่าสุดได้มีการกำหนดกฎหมายมาตรฐานเพื่อความเสมอภาคและโอกาสอย่างเท่าเทียมของคนพิการ (The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities) กฎมาตรฐานนี้มีไว้ซึ่งข้อบังคับให้ปฏิบัติแต่เป็นหลักสากลที่อารยประเทศถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้คนพิการไม่ว่าเพศใดหรือวัยใดได้รับความเสมอภาคและโอกาสอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม อุปสรรค (Obstacles) ใด ๆ ที่กีดขวางทางแห่งโอกาสอย่างเสมอภาคนี้เป็นการกีดขวางและความรับผิดชอบของรัฐที่จะขจัดออกไปให้หมดสิ้น และการขจัดปัญหาเหล่านี้คนพิการและองค์กรของคนพิการ(Self-Help Organization) จะต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุผล

จากการเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติและแรงผลักดันขององค์กรคนพิการประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 โดยได้กำหนดให้คนพิการที่ต้องการใช้สิทธิหรือสวัสดิการจากรัฐต้องยื่นขอจดทะเบียนคนพิการ

¹⁸ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์. สถาบันองค์กรคนพิการแห่งชาติกับการส่งเสริมโอกาสสู่การมีงานทำสำหรับคนพิการ. หน้า 3.

ภาพรวมของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้น่าจะทำให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างกว้างขวาง แต่ในความเป็นจริงนั้นกฎหมายนี้ไม่มีสภาพบังคับหรือบทลงโทษ การปฏิบัติตามจึงเป็นไปตามสภาพของการผลักดันขององค์กรคนพิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้จนถึงปลายปี พ.ศ. 2537 คนพิการยังไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากกฎหมายฉบับนี้เลย เป็นเพียงการเตรียมการและปรับเปลี่ยนกลไกการบริหารและการพิจารณาร่างกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และมีการลงนามประกาศว่าด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเท่าเทียมของคนพิการแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของรัฐบาลโดย ฯพณฯ ชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2536¹⁹ นอกนั้นยังไม่มีผลใด ๆ ต่อคนพิการอย่างเป็นทางการ

ผลของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเริ่มเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2537 โดยเริ่มมีการออกกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งประเภทความพิการ กฎกระทรวงว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และกฎกระทรวงว่าด้วยการจ้างงาน ผลของการออกกฎกระทรวงนี้ทำให้คนพิการเริ่มจดทะเบียนได้เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2537 และเริ่มได้รับสิทธิตามที่กฎหมายระบุเป็นครั้งแรก

ก่อนที่จะมีการจดทะเบียนคนพิการในปลายปี พ.ศ. 2537 นั้นได้มีคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม กำหนดสาระสำคัญให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ 3 เรื่องเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพและการจ้างงานคนพิการคือ หนึ่งให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงานรับคนพิการเข้าฝึกอบรมร่วมกับคนไม่พิการ พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตร บุคลากร และอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับคนพิการ สองให้กรมการจัดหางานขยายบริการและสนับสนุนให้มีการจัดหางานให้แก่คนพิการ และสามให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตร บุคลากรและสถานที่เพื่อให้คนพิการเข้ารับการศึกษาด้านอาชีพได้

ปี พ.ศ. 2538 ได้มีการประกาศระเบียบการกู้ยืมเงินกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เพื่อให้คนพิการมีทางเลือกในการประกอบอาชีพอิสระ โดยสามารถกู้เงินได้จำนวน 20,000 บาท โดยไม่เสียดอกเบี้ยและมีระยะผ่อนชำระคืน 5 ปี และหากเป็นการกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพโดยต้องซื้อคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สามารถกู้ได้ถึง 35,000 บาท และต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจพิจารณารับคนพิการเข้าทำงานโดยเสมอภาคกับคนไม่พิการ ไม่ให้นำอุปสรรคทางกายภาพมาเป็นข้อกีดกันในการสมัครเข้าทำงาน ส่วนคนพิการที่มีความพิการมากและไม่สามารถประกอบอาชีพได้ กรมประชาสัมพันธ์ได้ประกาศ

¹⁹ กุศลกุล. (2540). ผู้นำคนพิการ. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรผู้นำคนพิการ. สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย. (อีดสำเนา)

ระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพคนพิการ พ.ศ. 2539 ขึ้น ซึ่งคนพิการจะได้รับเบี้ยยังชีพนี้คนละ 500 บาทต่อเดือน

สิ้นปี พ.ศ. 2540 การดำเนินงานตามกฎหมายกระทรวง ระเบียบ หรือมติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องในระยะนี้ยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเท่าใดนัก มีเพียงสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการจัดหางานและส่งเสริมอาชีพคนพิการ โดยในระยะเวลา 4 ปีแรก คือปี พ.ศ. 2537-2540 สามารถจัดหางานให้กับคนพิการได้ 4,503 คน²⁰

อย่างไรก็ตามในระยะช่วงปี พ.ศ. 2540 นี้กระแสของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของไทย รวมทั้งการเปิดกว้างของหน่วยงานภาครัฐที่ให้ผู้แทนคนพิการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย วางแผน และตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับคนพิการ ส่งผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีบทบัญญัติอันเป็นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการไว้ รวมทั้งการกำหนดถึงแนวนโยบายแห่งรัฐที่จะต้องให้การสงเคราะห์และพัฒนาคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมด้วยตนเองได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ และนอกจากนั้นกระแสนี้ยังส่งผลต่อให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคนพิการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งแผนเหล่านี้ได้กำหนดกรอบกว้าง ๆ ไว้สำหรับการป้องกันความพิการ รวมทั้งการฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการที่สอดคล้องกับแนวทางของรัฐธรรมนูญ

เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการดำเนินไปอย่างเป็นกระบวนการและสอดคล้องกันในทุก ๆ ด้านของการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดให้มีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540-2544) ขึ้น โดยความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2541 แผนนี้ได้กำหนดแนวทางและมาตรการไว้ครอบคลุมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นคัมภีร์สำคัญสำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในประเทศไทย

และเช่นเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาคนพิการจึงได้ประกาศปฏิญญาว่าสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. 2541 เพื่อเป็นการนำเจตนารมณ์ในเรื่องสิทธิ โอกาส และความเสมอภาคของคนพิการดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติประกาศการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และ

²⁰ สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. (2543). เอกสารประกอบการประชุมคณะอนุกรรมการสาขาการอาชีพ. สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. (อัคราณา)

ความเสมอภาคของคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก แผนงานและกฎระเบียบอื่น ๆ ที่ได้กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ ปฏิญญานี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 และลงนามโดยนายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย) เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2541 และล่าสุดได้มี การประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการใน อาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะ ในวันที่ 3 ธันวาคม 2548

นอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินงานด้านการจ้างงานคนพิการในประเทศไทยยังมี อุปสรรคทางสังคมอีกมากมาย อาทิเช่น ²¹

1. ปัญหาในทางเจตคติที่มีต่อคนพิการ

ผู้ปกครองของคนพิการ ครู อาจารย์ นายจ้าง และบุคคลทั่วไปมักเชื่อว่าคนพิการ ไม่มีความสามารถ การใช้แรงงานคนพิการเป็นการสร้างเวรกรรม และตัวคนพิการเองมักเชื่อว่าตัวเองไม่มีความสามารถเช่นเดียวกัน และต้องคอยพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ

เจตคติที่มีต่อคนพิการในทางลบนี้เอง ทำให้ผู้ปกครองไม่สนใจในการกระตุ้น พัฒนาการของคนพิการให้พัฒนาไปตามวัยของเด็กเหมือนเด็กทั่วไป ทำให้คนพิการมีพัฒนาการช้า และบางครั้งเกิดความพิการซ้ำซ้อน เช่น พ่อแม่เด็กตาบอดบางคนปล่อยให้คนตาบอดได้เด่นนอนอยู่เฉย ๆ ทำให้เด็กตาบอดคนนั้นหัวแบนอย่างกระฉาบข้าว พ่อแม่เด็กตาบอดบางคนเอาแต่อุ้มเด็กตาบอดเอาไว้ แม่เด็กตาบอดคนนั้นอายุ 4 ขวบแล้วก็เดินไม่ได้ ขาลีบไม่กล้าเอาเท้าแตะพื้น เด็กบางคนพิการขาไม่มากนัก แต่เนื่องจากพ่อแม่ไม่ยอมฝึกให้เด็กเดิน ทำให้กล้ามเนื้อขาไม่มีแรงและ เคลื่อนไหวไม่ได้จริง ๆ แม้ว่าเด็กหลายคนจะได้รับการกระตุ้นพัฒนาการอยู่บ้างแต่ด้วยวิธีที่ไม่ ถูกต้อง ก็ทำให้พัฒนาการต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างเชื่องช้า เด็กพิการหลายคนต้องมีอายุถึง 5-6 ขวบ จึงเริ่มมาเข้าเรียนอนุบาล และกว่าจะเข้าชั้นประถมได้ก็มีอายุถึง 8-9 ปีไปแล้ว

เจตคติที่มีต่อคนพิการในทางลบ ทำให้ครู อาจารย์ ของโรงเรียนต่าง ๆ ปฏิเสธที่จะไม่รับเด็กพิการเข้าเรียน โดยให้เหตุผลต่าง ๆ เช่น อ้างความไม่พร้อมของบุคลากร หลายท่านมีความรู้รู้สึกว่า การลงทุนกับคนพิการในการให้การศึกษาแก่คนพิการเป็นการสูญเปล่า เพราะเรียนไปแล้ว ก็ทำอะไรไม่ได้ ครู อาจารย์หลายคนรู้สึกว่า การให้การศึกษาแก่บุคคลทั่วไปยังมีปัญหา มากอยู่แล้ว หากยังต้องมาให้การศึกษาแก่คนพิการอีกยิ่งจะเพิ่มปัญหาในการให้การศึกษาแก่เด็กทั่วไป มากยิ่งขึ้น เพราะต้องแบ่งและเจียดจ่ายบุคลากรและทรัพยากรมาใช้กับคนพิการ หลายโรงเรียนที่รับเด็กพิการเข้าไปได้แต่ปล่อยให้เด็กพิการวิ่งเล่นไปวัน ๆ หรือนำเด็กพิการมาอยู่รวมกันและ

²¹ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2543, 22 พฤศจิกายน). การประกอบอาชีพของคนพิการ. เอกสาร ประกอบการประชุมพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ... มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี. (อัคราณา)

จัดครูมาเฝ้าและปล่อยให้คนพิการเล่นไปวัน ๆ เจตคติที่มีต่อคนพิการในทางลบ ทำให้ครูอาจารย์ไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้หรือฝึกทักษะที่จะเข้ามาช่วยเหลือคนพิการให้ได้รับการศึกษาตามวิธีการที่เหมาะสมของคนพิการแต่ละประเภทและแต่ละบุคคล การศึกษาของคนพิการจึงถูกปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมหรือแบบผักชีโรยหน้า

เจตคติต่อคนพิการในทางลบทำให้นายจ้างปฏิเสธไม่รับคนพิการเข้าทำงานด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น ไม่เชื่อว่าคนพิการทำงานได้ ใช้แรงงานคนทั่วไปดีกว่าใช้แรงงานคนพิการ รู้สึกว่า การใช้แรงงานคนพิการเป็นการสร้างเวรกรรมจึงไม่สบายใจที่จะใช้แรงงานคนพิการ การจ้างแรงงานคนพิการมีค่าใช้จ่ายสูง เพราะต้องมีการดัดแปลงสถานที่ทำงานหรือเครื่องมือเครื่องมือสำหรับคนพิการเจตคติที่มีต่อความพิการในทางลบ ทำให้คนพิการเองไม่คิดจะพัฒนาความสามารถของตนเอง ไม่คิดที่จะพึ่งตนเอง คิดแต่รอความช่วยเหลือจากผู้อื่นเป็นหลัก

เห็นได้ชัดว่าเจตคติที่มีต่อความพิการในทางลบได้ทำให้คนพิการส่วนใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนาความสามารถของตัวเองให้เต็มตามศักยภาพและไม่ได้รับโอกาสในการจ้างงาน

2. ปัญหาขาดแคลนบริการทางการศึกษาและฝึกอาชีพสำหรับคนพิการที่มีคุณภาพ

คนพิการก็เหมือนกับบุคคลทั่วไป ในการพัฒนาความสามารถของตนให้เต็มตามศักยภาพจำเป็นต้องได้รับบริการทางการศึกษาและฝึกอาชีพ แต่โรงเรียนสำหรับคนพิการโดยเฉพาะของรัฐมีเพียง 41 โรงเรียน และของมูลนิธิมีเพียง 12 โรงเรียน ส่วนการเรียนร่วมของคนพิการในโรงเรียนทั่วไปก็ขาดศูนย์การศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการที่จะคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องสื่อและบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านคนพิการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ดังนั้นแม้ในปี พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีการศึกษาสำหรับคนพิการ ซึ่งเป็นปีที่คนพิการได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นถึงเท่าตัว แต่กระนั้นคนพิการก็ได้รับการศึกษาเพียงประมาณร้อยละ 12 เท่านั้น

สำหรับการฝึกอาชีพมีศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิการ โดยเฉพาะของกรมประชาสงเคราะห์เพียง 8 แห่ง ของสำนักงานประกันสังคม 1 แห่ง กรมสุขภาพจิต 1 แห่ง และศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิการของมูลนิธิต่างๆ อีกประมาณ 10 กว่าแห่ง คนพิการที่ได้รับการฝึกอาชีพจึงมีจำนวนประมาณร้อยละ 10 ของคนพิการที่ได้รับการศึกษาเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปแล้วคนพิการที่ได้รับโอกาส ได้รับการบริการในการพัฒนาความสามารถของตนจึงยังมีจำนวนอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลทั่วไป

นอกจากนี้บุคคลที่ฝึกอาชีพมาจากศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิการยังมีได้งานทำตามที่ตนได้ฝึกฝนมา คนพิการจำนวนมากที่ฝึกอาชีพมาแล้วหันไปยึดอาชีพขายสลากกินแบ่งรัฐบาลแทนคนพิการที่ฝึกอาชีพมาแล้วไปประกอบอาชีพตามที่ฝึกฝนมาที่เห็นได้ชัดจะเป็นกลุ่มคนพิการที่จบมาจากโรงเรียนอาชีวะพระมหาไถ่ที่ฝึกอาชีพทางด้านคอมพิวเตอร์ และคนตาบอดที่ฝึก

อาชีพทางด้านหมอนวดแผนไทย ข้อเท็จจริงนี้ยังแสดงให้เห็นว่าในขณะที่การฝึกอาชีพของคนพิการ มีจำนวนน้อยอยู่แล้ว คนพิการที่ได้ประกอบอาชีพตามที่ฝึกฝนมาขี้น้อยลงไปอีกมากและแสดงให้เห็นชัดว่าการฝึกอาชีพของคนพิการที่มีอยู่ทุกวันนี้ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานเท่าใดนัก

3. ปัญหาในการประสานงานในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและประกอบอาชีพของคนพิการ

หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการประกอบอาชีพของคนพิการนั้นมีกระจัดกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน กระทรวงหลักๆ ได้แก่กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และกระจายอยู่ในกระทรวงอื่นๆ อีก เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น กรุงเทพมหานคร หรือเทศบาล เป็นต้น ส่วนภาคเอกชนเองก็มีหลายมูลนิธิ หลายสมาคม และหลายองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาและการประกอบอาชีพของคนพิการ ถึงแม้คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพจะได้จัดตั้งคณะกรรมการสาขาการอาชีพ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ แต่คณะกรรมการนี้ไม่ได้มีการประชุมติดต่อกันมาหลายปี ถึงแม้ในปี พ.ศ.2545 จะได้เริ่มมีการประชุมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนพิการแต่ก็ยังไม่ได้มีการจัดทำแผนและระบบในการประสานงานขององค์กรต่างๆ การขาดการประสานงานนี้ทำให้หลายหน่วยงานทำงานซ้ำซ้อนกัน และมีการมุ่งไปในกลุ่มคนพิการกลุ่มเดียวกัน อันทำให้คนพิการบางกลุ่มได้รับการช่วยเหลือมาก แต่คนพิการส่วนใหญ่แทบจะไม่ได้ได้รับการช่วยเหลือเลย

กล่าวโดยสรุปแล้วการประสานงานทั้งในระดับนโยบายและการให้บริการในระหว่างหน่วยงานต่างๆ ยังมีปัญหาอยู่มาก

4. ปัญหาขาดข้อมูลที่ชัดเจนและความน่าเชื่อถือ

ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับคนพิการนั้นยังขาดความชัดเจนและความน่าเชื่อถือ ตั้งแต่จำนวนของคนพิการ ตัวเลขของสำนักงานสถิติของมูลนิธิสาธารณสุขไทยและของสำนักงานประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นตัวเลขที่แตกต่างกันอย่างมาก จำนวนนักเรียนที่ได้รับการศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ถึงจะมีตัวเลขว่ามีจำนวนอยู่เท่าไร แต่ก็เป็นที่สงสัยว่าตัวเลขนั้นถูกต้องหรือไม่ อย่างเช่นตัวเลขที่แสดงว่าคนพิการที่ได้รับการศึกษาในปี พ.ศ.2542 มีจำนวนเพิ่มขึ้นถึงเท่าตัวของ ปี พ.ศ. 2541 ทั้งๆ ที่ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายนัก จึงเป็นที่สงสัยกันว่าน่าจะเป็นการเอานักเรียนที่ศึกษาอยู่แล้วมาคิดแยกว่านักเรียนคนใดเป็นคนพิการ ซึ่งก็ไม่ว่าการคิดแยกนั้นมีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด ตัวเลขที่บอกถึงจำนวนของคนพิการที่กำลัง

ศึกษาในสาขาอาชีพต่างๆ ก็ไม่มี ตัวเลขที่บอกถึงจำนวนตำแหน่งงานในสาขาต่างๆ ที่สถานประกอบการต้องการรับคนพิการ เข้าทำงานตามกฎหมายก็ไม่มี ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรของเอกชนที่ฝึกอาชีพให้แก่คนพิการยังมีไม่ครบถ้วน ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรเอกชนที่จัดหางานให้กับคนพิการก็ยังไม่มีการรวบรวมเอาไว้ การขาดแคลนข้อมูลที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือได้ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนงานในการแก้ไขปัญหาการมีงานทำของคนพิการ และยังเป็นอุปสรรคในการจัดระบบเครือข่ายเพื่อระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในเรื่องของการประกอบอาชีพของคนพิการ และทำให้คนพิการเข้าถึงการศึกษา และการฝึกอาชีพได้ด้วยความสะดวกลำบากหรือไม่ได้เลย เพราะขาดข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา และสถานฝึกอาชีพที่ตนจะไปใช้บริการได้ข้อมูลนั้นมาด้วยความยุ่งยาก